

SITRA

**KORKEAKOULUJEN ULKOMAISTEN
TUTKINTO-OPISKELIJOIDEN STIPENDIJÄRJESTELMÄN
LUOMISTA KOSKEVA SELVITYS**

Korkeakoulujen ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden stipendijärjestelmän
luomista koskeva selvitys

© Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

ISBN 951-563-516-0

Helsinki 2006

Saatteeksi

Kansainvälinen kilpailu korkeakoulujen kesken on merkittävästi voimistunut viimevuosina. Yhä useammat korkeakoulut eri maissa tarjoavat korkealuokkaista tutkinto- ja muuta opetusta kansainvälisille ”koulutusmarkkinoille”. Tällainen ulkomaisille suunnattu opetus on yleensä maksullista. Tavallista on periä tutkinto-opiskelijoilta lukukausimaksuja. Maksullisuutta ei pidetä rajoituksena vaan sen nähdään viestittävän korkeasta laadusta. Maksullisuuden turvin korkeakoulut kykenevät kehittämään opetusta ja tutkimusta ja ylläpitämään kattavaa vieraskielistä tarjontaa. Useat yliopistot maailmalla ovat kehittäneet stipendijärjestelmän ulkomaisille opiskelijoilleen.

Suomen korkeakoulut ovat saman kansainvälistymisen haasteen edessä. Opetusministeriön laatimassa *Korkeakoulujen ulkomaisten tutkintojen maksutyöryhmän muistiossa* (OPM 2005:22) tarkastellaan mahdollisuutta asettaa lukukausimaksut EU- ja ETA-maiden ulkopuolta tuleville perustutkinto-opiskelijoille. Lukukausimaksuja ovat esittäneet myös elinkeinoelämä ja useat korkeakoulujen rehtorit. Sitra esitti maksullisuutta raportissaan *Suomi innovaatiotoiminnan kärkimaaksi* (2005).

Opetusministeriön työryhmä esittää mallia, jossa osa kustannuksista katetaan lukukausimaksuihin ja samalla ulkomaisten opiskelijoiden toimeentulomahdollisuuksia parannetaan apurahajärjestelmin. Asiaa koskevan päätöksen tekevät valtioneuvosto ja eduskunta.

Apurahajärjestelmän yksityiskohtien selvittämiseksi Opetusministeriö kääntyi Sitran puoleen. Neuvotteluissa Sitra sitoutui kustantamaan stipendijärjestelmää koskevan selvityksen. Opetusministeriö määritteli joulukuun 2005 alussa selvityksen tavoitteet seuraavasti:

Sitra selvittää 31.1.2006 mennessä, miten suomalaisiin yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin EU/ETA-valtioiden ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille suunnattu stipendiohjelma voitaisiin käynnistää 1.8.2007 alkaen. Tavoitteena on, että stipendiohjelma tukee suomalaisten korkeakoulujen kansainvälistymistä ja edistää suomalaisen korkeakoulutuksen markkinointimahdollisuuksia ja näkyvyyttä globaalitasolla. Stipendiohjelman hallinnointi tapahtuisi Kansainvälisen henkilövaihdon keskuksessa (CIMO). Stipendiohjelman markkinoinniseksi ja nopeaksi käynnistämiseksi selvityksen tulee olla riittävän yksityiskohtainen ja konkreettinen.

Selvityksen toinen osa muodostuu esityksestä suomalaisen korkeakoulutuksen kansainvälisen markkinoinnin toimenpideohjelmaksi. Tavoitteena on, että markkinointikampanja voisi käynnistyä yhtä aikaa stipendiohjelman kanssa. Toimenpideohjelmaa laadittaessa otetaan huomioon CIMOn ja korkeakoulujen jo toteuttamat markkinointitoimet.

Selvitystä tehdessään Sitran toimii läheisessä yhteistyössä opetusministeriön koolle kutsuman asiantuntijaryhmän kanssa.

Opetusministeriö asetti selvitykselle neuvottelevan virkamiehen Anita Lehikoisen johdolla toimivan asiantuntijaryhmän. Sen jäseninä toimivat johtaja Ulla Ekberg CIMOsta, opetusneuvos Maija Innola Opetusministeriöstä, kansainvälisten asioiden päällikkö Markus Laitinen Helsingin yliopistosta, viestintäpäällikkö Merja Lankinen CIMOsta, kansainvälisten asioiden päällikkö Harri Malinen Lapin yliopistosta, kansainvälisten asiain päällikkö Eija Salmi Taideteollisesta korkeakoulusta, projektipäällikkö Mikko Toivonen Helsingin yliopistosta (Helsinki Education and Research Area) ja kansainvälisten asiain päällikkö Kirsti Virtanen Turun ammattikorkeakoulusta.

Sitra pyysi VTM Maarit Valtarin selvityksen tekijäksi. Selvityksen raportti on nyt valmistunut. Asiantuntijaryhmä on käsitellyt sen kokouksissaan ja antanut kommenttinsa. Raportissa on esitys stipendijärjestelmän rakenteesta ja rahoitusmalleista vaihtoehtoineen. Se sisältää myös laajan liitteen, joka antaa monelta osin aikaisempia tutkimuksia ja selvityksiä tarkemman kuvan ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista ja se on toiminut taustatukena stipendijärjestelmän kehittämisessä. Liitteessä luodaan katsaus myös lukukausimaksuihin eri maissa EU/ETA-alueen ulkopuolisille tutkinto-opiskelijoille.

Selvityksen kuluessa on tullut esiin useita maksullisuuden ja apurahajärjestelmään liittyviä avoimia kysymyksiä (mm. korkeakoulujen kansainvälistymiseen tarvittavat henkilöstö- ja taloudelliset resurssit), joihin ei ole kyetty paneutumaan toimeksiannon määrittelyn ja aikarajoituksen takia. Erityisesti markkinoinnin toimenpideohjelman laatiminen jouduttiin aikapulan takia jättämään pois. Myös mahdollisuus myydä tutkintopaketteja EU:n ulkopuolisille maille on yksi vaihtoehto. Näihin kysymyksiin tulisi myöhemmin vastata kokonaiskuvan saamiseksi maksullisuus-kysymyksestä.

Sitra haluaa kiittää selvityksen laatijaa taitavasta ja tehokkaasta työskentelystä ja Opetusministeriön asiantuntijaryhmää hyvästä yhteistyöstä. Selvityksen tekeminen tällaisesta uudesta asiasta on erityisen vaativa tehtävä, josta on selvitty hienosti. Uskomme, että raportin analyysit ja ehdotukset ovat sinänsä hyödyllisiä asian valmistelulle riippumatta siitä tullaanko maksullisuus ottamaan käyttöön EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville perustutkinto-opiskelijoille. Sitra luovuttaa raportin Opetusministeriön käyttöön.

Helsingissä 8.4.2006

Antti Hautamäki

Johtaja

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

Sisällys

SAATTEEKSI	1
SISÄLLYS	1
<u>I TAUSTA</u>	<u>1</u>
JOHDANTO	2
KANSAINVÄLISET "KOULUTUSMARKKINAT"	7
KANSAINVÄLISTYMISEN AJOITUS JA TAVOITTEET	9
ULKOMAISTEN TUTKINTO-OPISKELIJOIDEN MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET	9
KESKEISET TAUSTASTA TEHDYT JOHTOPÄÄTÖKSET STIPENDIOHJELMAN KEHITTÄMISELLE	10
<u>II STIPENDIOHJELMA</u>	<u>13</u>
STIPENDIOHJELMAN MALLIT JA PERUSPIIRTEET	14
STIPENDIRAHASTOJEN HALLINNOINTIMALLIT	15
STIPENDIOHJELMAN PERUSPIIRTEET	16
CIMON ROOLI JA SEN TARVITSEMAT RESURSSIT	16
KORKEAKOULUN JA STIPENDIN HAKU- JA VALINTAKÄYTÄNNÖT	16
KUINKA PITKÄKSI AIKAA STIPENDEJÄ MYÖNNETÄÄN	19
YKSITTÄISTEN STIPENDIEN MINIMI- JA MAKSIMITASO	19
STIPENDIEN KOHDENTAMINEN ERI KOULUTUSALOILLE JA KORKEAKOULUILLE	20
STIPENDIEN MAKSAMINEN KORKEAKOULUILLE	20
KORKEAKOULUJEN OIKEUDET JA VELVOLLISUUDET	21
LAHJOITTAJIEN OIKEUDET JA SITOUTUMINEN	21
KOKO STIPENDIRAHASTON TASO JA VAIKUTTAVUUS	21
VÄHIMMÄISMALLI	22
STIPENDIRAHASTON TOIMIVUUDEN EDELLYTYKSET	24
<u>III LOPUKSI</u>	<u>25</u>
ARVIOINTIA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	26
LÄHTEET	30
<u>LIITE</u>	<u>1</u>
ULKOMAISET TUTKINTO-OPISKELIJAT SUOMESSA JA LUKUKAUSIMAKSUJEN YHTEYS OPISKELIJAMÄÄRIIN ERI MAISSA	2
ULKOMAINEN TUTKINTO-OPISKELIJA	2
ULKOMAISTEN TUTKINTO-OPISKELIJOIDEN MÄÄRÄ JA SEN KEHITYS	3
ULKOMAISET HAKIJAT JA OPISKELUN ALOITTANEET	3
NYKYISET ULKOMAISET TUTKINTO-OPISKELIJAT	6
SUOMEN KORKEAKOULUJEN VIERASKIELINEN OPETUS	14
LUKUKAUSIMAKSUT ERI MAISSA EU/ETA-ALUEEN ULKOPUOLISILLE TUTKINTO-OPISKELIJOILLE	15

I Tausta

Johdanto

Suomessa tutkintoon johtava korkeakoulutus on maksutonta opiskelijoille heidän kansalaisuudestaan riippumatta. Opetusministeriön Korkeakoulujen ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden maksutyöryhmän muistiossa (OPM 2005:22) on otettu tarkasteluun mahdollisuus, että tulevaisuudessa EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tuleville perustutkinto-opiskelijoille asetettaisiin lukukausimaksut. Lukukausimaksujen asettamista EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille tarkastellaan muistiossa keinona vahvistaa suomalaisten korkeakoulujen kansainvälistymistä. Tietolaatikossa on esitetty tiivistetysti maksutyöryhmän ehdotukset korkeakouluille koskien lukukausimaksukäytäntöjen käyttöönoton valmistelua, lukukausimaksujen määräytymistä sekä maksukäytäntöjä.

Korkeakoulujen kansainvälistymisen vahvistamista koskevat ehdotukset

- Korkeakoulut yhdessä Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMOn kanssa kehittävät ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän lisäämiseksi aktiivista, suunnitelmallista ja ammattimaista ulkomaisten opiskelijoiden rekrytointipolitiikkaa. Venäjä, Intia ja Kiina ovat Suomen kannalta kiinnostavia kohdemaita.
- Korkeakoulut yhtenäistävät ja selkiyttävät ulkomaisten opiskelijoiden haku- ja valintakäytännöt. Ulkomaisiksi opiskelijoiksi katsotaan muut kuin Suomen kansalaiset.
- Korkeakoulut osallistuvat aktiivisesti ja monipuolisesti kansainväliseen yhteistyöhön ja ylläpitävät toimivia opiskelija- ja opettajavaihtojärjestelmiä sekä kehittävät opiskelijapalveluita tukemaan ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden rekrytointia.
- Korkeakoulujen kansainvälisen toiminnan voimistamiseen suunnataan lisäresursseja opetusministeriön hankerahoituksena.
- Korkeakoulut kehittävät vieraskielisen koulutustarjonnan laatua, jotta korkeakoulujen toiminnan kansainvälistymisessä voidaan edetä asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Myös ulkomaisten opiskelijoiden suomen ja ruotsin kielen ja kulttuurin opetukseen tulee jatkossa panostaa nykyistä enemmän.
- Korkeakoulujen lisäävät keskinäistä yhteistyötään ulkomaalaisten opiskelumahdollisuuksien ja tukipalveluiden järjestämisessä.

Lukukausimaksujen määräytymistä ja maksukäytäntöjä koskevat ehdotukset

- Työryhmä on selvittänyt toimeksiantonsa mukaisesti EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevien tutkinto-opiskelijoiden koulutuksesta aiheutuvien kustannusten kattamista maksuilla. Työryhmä esittää mallia, jossa osa kustannuksista katetaan lukukausimaksuilla. Samalla ulkomaisten opiskelijoiden toimeentulomahdollisuuksia parannetaan apurahajärjestelmin. Päätöksen asiasta tekevät valtioneuvosto ja eduskunta.
- Maksujen käyttöönotto edellyttää yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamista. Korkeakouluille kertyvä lisätulo ei pienennä niiden perusrahoitusta. Yliopistojen osalta tämä edellyttää valtion talousarviosta annetun lain muuttamista.

Korkeakoulut ovat voimistaneet maksutyöryhmämuistion julkistamisen jälkeen nopeasti ja tehokkaasti toimintaansa ja prosessejaan nykyistä ammattimaisemman ja laadukkaamman korkeakoulujen kansainvälistymisen käynnistämiseksi syksyllä 2007. Ammattikorkeakoulut ovat kansainvälisen toiminnan kehittämisverkostossaan (ks. tarkemmin Pinnet) monipuolisesti ja useilla selvityksillä analysoineet kansainvälistymistä koskevaa toimintaansa (ks. esim. Leppävuori & Olkinuora 2005). Niin ikään eri ammattikorkeakoulujen kansainvälistymisestä vastaavat henkilöt toimivat hyvässä ja tiiviissä yhteistyöhengessä. Merkittävin kehitteillä oleva hanke ammattikorkeakouluissa on siirtyminen yhteishakuun vieraskielisen koulutuksen opiskelijavalinnassa vuonna 2007 (ks. Ammattikorkeakoulujen vieraskielisen koulutuksen yhteishaku 2005). Yliopistot ovat lisänneet merkittävästi englanninkielisiä maisteriohjelmiä omilla vahvuusaloillaan. Useilla alueilla korkeakoulut tekevät yhteistyötä kansainvälisissä asioissa, muun muassa tiedotuksessa ja opiskelijapalvelujen järjestämisessä. Useimmat yliopistot ovat ilmoittaneet nostavansa huomattavasti ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden tavoitemääriä seuraavalle tulossopimuskaudelle. Suomalaisia yliopistoja on mukana jo useissa EU:n Erasmus Mundus –maisteriohjelmissä. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO ja muutamat korkeakoulut ovat mukana myös Erasmus Mundus -markkinointihankkeissa. Helsingin yliopisto on kehittänyt sisäisenä palveluna Foreign Students Admission Service -palvelua, jolla on potentiaalia laajentua myös valtakunnalliseksi hankkeeksi.

Vaikka tämän käsillä olevan selvityksen tehtävänä on kehittää stipendiohjelma kattamaan mahdolliset lukukausimaksut ottamatta sinänsä kantaa itse lukukausimaksuihin, on tässä syytä esittää lyhyesti keskeisten toimijoiden näkemyksiä niihin. Mahdolliset lukukausimaksut ovat korkeakouluissa herättäneet runsaasti yhteiskunnallista keskustelua, erityisesti yliopistojen kohdalla.

Korkeakouluja institutiona tarkasteltaessa näkökulmassa painottuu erityisesti kansainvälistymisen merkitys korkeakoulujen kilpailukyvyn säilyttämisessä ja toimintaedellytysten parantamisessa. Korkeakoulujen kansainvälisissä arvioinneissa kansainvälisyys on arvo jo sinänsä. Korkeakoulujen pisteyttämisissä korostuvat muun muassa ulkomaisten opiskelijoiden osuus kaikista opiskelijoista, kansainvälisen yhteistyön, julkaisujen ja liikkuvuuden määrä sekä vieraskielisen tutkinto-opetuksen määrä. Suomen yliopistojen rehtorien neuvoston manifestissa (2005) perätään yliopistojen, valtiovallan ja elinkeinoelämän yhteistyötä ja yhteistyön kehittämistä yliopistojen toimintaedellytysten turvaamiseksi kiristyneessä kansainvälisessä kilpailussa. Manifesti voitaisiinkin tulkita siten, että yliopistot instituutioina suhtautuvat myönteisesti lukukausimaksuihin. Lukukausimaksuihin rehtorit eivät manifestissaan suoranaisesti ota kantaa, ja vastineeksi toimintatapojen muuttumiselle yliopistot vaativat taloudellista autonomiaa. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen rehtoreista enemmistö suhtautuu myönteisesti lukukausimaksuihin sillä ehdolla, että mikäli lukukausimaksut asetetaan, ne katetaan apuraha- tai stipendijärjestelmällä (Kaj Malm 2006; Tapio Markkanen 2006).

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen henkilöstön suhtautumista lukukausimaksuihin ei ole tutkittu. Demokraattisen yhteiskunnan tunnusmerkkeihin kuuluu avoimuus, ja sillä eri toimijoiden välinen luottamus säilytetään. Niin ikään yhteistoiminnan merkitystä uuteen toimintaan sitouttamisessa ja sitoutumisessa ei voi liikaa korostaa. Lukukausimaksut vaikuttaisivat tullessaan keskeisesti ja ensisijaisesti juuri korkeakoulujen toimijoiden työskentelyyn ja muuttaisivat merkittävästi korkeakoulujen toimintaympäristöä. Siksi olisikin ollut erittäin tärkeää tutkia korkeakoulujen toimijoiden suhtautumista lukukausimaksuihin ja sen mukanaan tuomiin muutoksiin sekä korkeakoulujen olemassa olevia resursseja aiempaa ammattimaisempaan ja aktiivisempaan kansainvälistymiseen ennen maksutyöryhmän muistion (2005:22) julkistamista, mutta vieläkin ei ole myöhäistä. Maksullisuus tuo mukanaan paljon uusia ulottuvuuksia korkeakoulujen toimintaan.

Opinnoistaan maksavat opiskelijat ovat asiakkaita ja asiakkailta on oikeus vaatia laadukasta opetusta ja monipuolisia opintoja tukevia tukipalveluja. Tämä väistämättä nostaa palvelujen ja opetuksen laadun vaatimustasoa sekä vaikuttaa opiskelijoiden ja oppilaitosten välisiin suhteisiin.

Opiskelijajärjestöjen (SYL ja SAMOK ry) näkökulma lukukausimaksuihin on kielteinen. Merkittävin syy heidän kielteiseen suhtautumiseensa on se, että opiskelijat arvioivat lukukausimaksujen vähitellen yleistyvän koskemaan kaikkia korkeakouluopiskelijoita (SYL 2005; SAMOK ry 2005).

Yleisestä tasa-arvon näkökulmasta voidaan tietyin edellytyksin arvostella sitä, että lukukausimaksut asetettaisiin tietyistä maista tuleville opiskelijoille. Myöskään *yhteiskunnallisen ja koulutuksellisen demokratian* näkökulmasta tätä tilannetta ei voitaisi kaikilta osin pitää suotuisana kehityksenä. Toisaalta käytännössä ei ole mahdollista eikä järkevää tarjota kallista ja laadukasta koulutusta ilmaiseksi EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville, aivan kuten suomalaista sosiaaliturvaakaan ei ole mahdollista tarjota kaikille halukkaille ulkomaalaisille. Julkiset palvelut on tarkoitettu ensi sijassa oman maan kansalaisille. Niiden avaaminen ulkomaalaisille on perusteltua joko humanitaarisista syistä (pakolaisuus) tai maan edun kannalta. Lukukausimaksuja lienee parasta tarkastella *muutoksen ja muutospaineiden sekä kansainvälisen kilpailun* näkökulmista.

Korkeakoulutuksen tuotteistuminen ja kaupallistuminen sekä markkinahyödykkeistyminen ilmiöinä ovat uusia kansainvälisestäkin tarkasteltuna siitä huolimatta, että esimerkiksi Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa lukukausimaksut ovat olleet arkipäivää vuosikymmenet. Korkeakoulutuksen ja korkeakoulujen nykyinen tilanne on aivan toinen kuin vielä kymmenen vuotta sitten, ja siihen on useita syitä. Globalisaation, Euroopan taloudellisen ja poliittisen integraation, tietoyhteiskunnan läpimurron ja koko ajan kasvavan tiedon sekä teknologian tarpeen ja virran maailmassa korkeakoulujen toimintaympäristö on keskeisellä tavalla muuttunut. Kansalliset rajat ovat hämärtyneet, eikä lainsäädäntö enää pysty suojelemaan korkeakouluja, vaan ne joutuvat kilpailemaan tieto-, osaamis- ja talousresursseista globaaleilla markkinoilla, joihin keskeisesti liittyy kansainvälisyys, monikulttuurisuus ja moni-identtisyys. (Michelsen 2004, 15.) Kansallisten korkeakoulujen aika on siis ohi. Kansainvälistymisen tuomiin haasteisiin Suomi on päättänyt vastata kansainvälistämällä korkeakoulutuksen: lisäämällä englanninkielistä koulutustarjontaa sekä markkinoimalla aktiivisemmin suomalaista korkeakouluosaamista. Tuloksellisuus-, tehokkuus- ja markkinaorientoituneet arvot ovat haastaneet perinteiset yliopistoarvot ja luoneet jännitteisen toimintaympäristön, jossa eri arvojen kannattajat ovat jakautuneet eri leireihin (ks. tarkemmin esim. Huusko & Muhonen 2003). Korkeakoulujen kansainvälistymisen edistäminen on yleisesti hyväksytty tavoite – kiistanalaista on se, miten tämä tavoite voidaan saavuttaa. Varmaa on kuitenkin, että jos Suomi ei aikaisempaa huomattavasti ammattimaisemmin ja tehokkaammin lähde mahdollisimman pian mukaan kansainväliseen kehitykseen ja siihen liittyvään kilpailuun, Suomen valitseman kansallisen selviytymisstrategian, osaamiseen ja innovaatioihin perustuvan tietoyhteiskunnan, tie on hyvin pian kävelty loppuun.

Valtion näkökulmasta korkeakoulujen lukukausimaksuja tarkasteltaessa korostuu väistämättä taloudellinen näkökulma, johon vaikuttaa keskeisesti elinkeinoelämän rakenteellinen muutos ja yhteiskunnan väestörakenteen muutos. Perustava kysymys on, missä määrin tulevaisuudessa kyetään julkisin varoin kustantamaan elinkeinoelämän tarvitseman ammattitaitoisen ja osaavan työvoiman koulutus. Kysymys ei ole vain rahan riittävydestä vaan myös sen suuntaamisesta. Poliittisessa päätöksenteossa korkeakoulujen rahoitus jää helposti äänestäjien enemmistöä kiinnostavien kohteiden, kuten terveydenhuollon, jalkoihin. (ks. Richardson 2001, 33.)

Globaalissa maailmassa Suomen ja suomalaisten hyvinvointi sekä tarjolla olevat hyvinvointipalvelut ja niiden taso ovat riippuvaisia elinkeinoelämästä ja sen toiminnan kannattavuudesta. Elinkeinoelämä puolestaan on riippuvainen korkeakoulujen kyvystä kouluttaa riittävästi osaavaa, laaja-alaista ja innovatiivista työvoimaa.

Suomen elinkeinoelämä on kansainvälisten vertailujen perusteella osallistunut keskimääräistä OECD-maata selkeästi vähemmän korkeakoulujen koulutuskustannuksiin. Suomessa yksityiseltä sektorilta saatu rahoitus korkeakouluille vuonna 2003 oli alle neljä prosenttia. Myös Tanskassa ja Norjassa korkeakoulutus on hyvin voimakkaasti valtionrahoitteista. Se, että Tanskassa korkeakoulutuksen rahoitus on lähes täysin valtion harteilla, on varmasti ollut merkittävä, ellei jopa merkittävin syy sille, että Tanska otti lukukausimaksut käyttöön EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille tänä vuonna. Esimerkiksi Australiassa, Japanissa ja Yhdysvalloissa yksityinen sektori on kattanut korkeakoulutuksen rahoituksesta yli puolet, Koreassa jopa 80 prosenttia. (OECD 2005, 14.)

Nykyisessä tilanteessa sekä Suomen kansallinen että kansainvälinen menestymisstrategia perustuu innovaatioihin ja valtion kyvykkyyteen kustantaa ja siten korkeakoulujen mahdollisuuksien kouluttaa tarvittavaa työvoimaa elinkeinoelämän tarpeisiin. Tämä johtaa väistämättä parhaimmalla mahdollisella tilanteella siihen, että elinkeinoelämä osallistuu aikaisempaa enemmän koulutuskustannuksiin. Tässä yhteydessä täytyy vielä korostaa, että kysymys ei ole ainoastaan suomalaisen korkeakoulutuksen tulevaisuudesta vaan koko Suomen tulevaisuudesta, jossa olemme riippuvaisia elinkeinoelämän ratkaisusta ja ratkaisuista. Christoffer Taxell (2004) on kuvannut korkeakoulujen kansainvälistymisen merkitystä koskevassa esityksessään talouden ja korkeakoulun toisiinsa kietoutunutta keskinäistä riippuvuutta: "Korostetaanko talouden roolia liikaa? Mahdollisuudet panostaa koulutukseen ja tutkimukseen riippuvat Suomen talouden kehityksestä. Suomen talouden kehitys riippuu panostuksista koulutukseen ja tutkimukseen."

Elinkeinoelämän näkökulma lukukausimaksuihin on myönteinen. Elinkeinoelämää edustava Elinkeinoelämän keskusliitto kannattaa sitä, että EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille asetetaan lukukausimaksut. Elinkeinoelämän edustajien kanssa tämän selvityksen aikana käydyissä keskusteluissa tämä näkökulma on tullut selkeästi esille, kuten myös heidän halukkuutensa osallistua korkeakoulutuksen rahoittamiseen, mikäli lukukausimaksut asetetaan. Täten elinkeinoelämä pystyisi varmistamaan, että tarvittavia työntekijöitä olisi saatavilla tulevaisuudessa. Se, missä määrin elinkeinoelämä tulee osallistumaan korkeakoulutuksen rahoitukseen, mikäli lukukausimaksut asetetaan, ei ole vielä tiedossa. *Työmarkkinajärjestöistä* SAK:n kanta lukukausimaksuihin on myönteinen. STTK:n kanta on kielteinen, ja Akava ei ole selvästi ilmaissut kantaansa asiaan.

Eri maissa ulkomaisten korkeakouluopiskelijoiden rekrytoinnin syyt vaihtelevat. Toisissa maissa ainakin osa opiskelijoista joutuu sitoutumaan siihen, että he poistuvat maasta tutkinnon suoritettuaan. Toisissa maissa sen sijaan pyritään siihen, että ulkomailta rekrytoidut korkeakouluopiskelijat jäävät tutkinnon suoritettuaan ko. maahan. Suomen elinkeinoelämän järjestöjen näkökulma tähän asiaan on selkeä: Toiveena on, että ulkomailta rekrytoidut opiskelijat integroidaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja että he tutkinnon suoritettuaan jäävät joko Suomeen töihin tai tekevät suomalaisille yrityksille töitä maailmalla. Stipendiaattius toimii ulkomaisten opiskelijoiden sitouttajana.

Vaikka korkeakoulutus onkin ilmaista opiskelijoille, se on itse asiassa hyvin kallista, kuten seuraavat luvut osoittavat. Vuonna 2003 koululaitoksen käyttömenot olivat 8,7 miljardia euroa¹. Suurimman osuuden koululaitoksen käyttömenoista muodostivat peruskoulutuksen kustannukset, 3,2 miljardia euroa eli 36 % kaikista käyttömenoista. Toiseksi suurin osuus meni yliopistokoulutukseen ja -tutkimukseen, 1,6 miljardia euroa eli 18 % kaikista käyttömenoista (luku sisältää yliopistojen ulkopuolisen tutkimusrahoituksen). Ammattikorkeakoulutuksen käyttömenot olivat 0,7 miljardia euroa eli 8 % kaikista käyttömenoista. (Tilastokeskus 2005; Tilastokeskus 2006a.) Koulutusmenojen osuus bruttokansantuotteesta vuonna 2003 oli 6,6 % (Tilastokeskus 2006b)². OECD:n mukaan Suomessa käytetään korkeakouluopintoihin kansainvälisesti vertaillen suhteellisen paljon rahaa (VN 2004:1, 56–57).

Suomalaiset veronmaksajat maksavat korkeakoulutuksen, kuten myös joitakin poikkeuksia – esimerkiksi MBA-koulutusta – lukuun ottamatta muut tutkintoon tähtäävät koulutukset Suomessa. Siten suomalaiset veronmaksajat maksavat nykyisellään myös kaikkien ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden opinnot. Kun kerran on mahdollista, että elinkeinoelämä kustantaisi omalta osaltaan koulutuksen työvoimalle, jota korkeakoulut ulkomailta rekrytoivat ottaen huomioon elinkeinoelämän koulutusalapainotukset ja jota elinkeinoelämä tulevaisuudessa tarvitsee, herää kysymys, miksi emme tarttuisi tähän mahdollisuuteen.

Elinkeinoelämä voi osallistua koulutuskustannuksiin monella eri tavalla, eikä tämän selvityksen pyrkimyksenä ole sulkea pois muita mahdollisia rahoitustapoja, päinvastoin. Parhaimmillaan se voi antaa ideoita ja kannustaa korkeakouluja ja elinkeinoelämää erilaisiin, esimerkiksi alueellisiin yhteistyötoimintoihin.

Tässä selvityksessä kehitetyn stipendirahaston ideana on kattaa EU/ETA-maiden³ ulkopuolelta tuleville korkeakoulujen perustutkinto-opiskelijoille mahdollisesti asetettavia lukukausimaksuja sekä elinkeinoelämältä saatavilla lahjoituksilla että valtiolta saatavalla rahoituksella.

Tämän selvityksen tehtävänä on siis ollut jatkaa maksutyöryhmän työtä kehittämällä toimiva stipendirahasto, jolla voidaan lisätä suomalaisen korkeakoulutuksen houkuttelevuutta ja parantaa ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden opiskelumahdollisuuksia Suomessa, mikäli EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville korkeakoulujen perustutkinto-opiskelijoille asetetaan lukukausimaksut. Myös Suomen kehitysyhteistyömaista tulevat tutkinto-opiskelijat voisivat hakea stipendiä tässä kehitetyssä stipendirahastosta, mutta ensisijaisesti tarkoituksenmukaista olisi, että he hakisivat stipendiä heille suunnatusta kehitysyhteistyörahosta. Kehitysyhteistyöpolitiikan kannalta on keskeistä huomioida kehitysmaiden aivovuoto-problematiikka ja siihen liittyvien vaikutusten minimoiminen. Siksi on asianmukaista, että kehitysyhteistyömaista tulleet tutkinto-opiskelijat tutkinnon suorittettuaan pääsääntöisesti palaavat edistämään omien kotimaidensa kehitystä (Kehityksistä tulevien opiskelijoiden opintojen tukeminen Suomessa 2006).

Tämä mahdollisesti perustettava stipendiohjelma on viisivuotinen kokeilu vuosiksi 2007–2011. Sen jälkeen ohjelman toiminta arvioidaan ja sen jatkosta päätetään. Stipendit on tarkoitettu ammattikorkeakouluissa perustutkintoa suorittamaan tuleville (opintojen kesto koulutusalaista riippuen 3,5–4,5 vuotta) ja yliopistoissa kandidaatin tutkinnon jo suorittaneille, maisterin tutkintoa suorittamaan tuleville (opintojen kesto kaksi vuotta).

¹ Kokonaiskäyttömenot pitävät sisällään myös hallinnon kulut ja opintotuen.

² Käyttömenojen lisäksi mukaan on laskettu investoinnit.

³ EU-maita on tällä hetkellä yhteensä 25: Belgia, Britannia, Espanja, Hollanti, Irlanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Luxemburg, Portugali, Ranska, Ruotsi, Saksa, Suomi ja Tanska. Vuonna 2004 EU hyväksyi jäsenikseen seuraavat uudet maat: Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Puola, Slovakia, Slovenia, Tsekki, Unkari ja Viro. Vuonna 2007 EU mahdollisesti hyväksyy jäsenikseen Bulgarian ja Romanian. Makedonia ja Turkki ovat saaneet hakijakandidaatin aseman. Lisäksi Kroatia on halukas neuvottelemaan EU-jäsenyydestä. ETA-maita ovat Norja, Islanti ja Liechtenstein.

On luultavaa, että mikäli lukukausimaksut asetetaan, mutta Suomella ei ole tarjota ulkomaisille opiskelijoille stipendejä joilla kattaa lukukausimaksut, opiskelijoiden kiinnostus tulla Suomeen opiskelemaan EU/ETA-maiden ulkopuolisista maista laskee. Koulutusaloikohtaisia poikkeuksia kuitenkin on. Kiinnostus tuskin laskisi niitä koulutusaloja/korkeakouluja kohtaan, joissa Suomella on kansainvälisesti arvioituna erittäin korkeatasoista erityisosaamista, kuten esimerkiksi Taideteollisessa korkeakoulussa (ks. esim. Taajamo 2005).

Kansainväliset ”koulutusmarkkinat”

Nykypäivänä kansainväliset ns. ”koulutusmarkkinat” ovat merkittävät. Korkeakoulututkinnon suorittaminen ulkomailla on yleistynyt vuosi vuodelta. Tässä luvussa tarkastellaan ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita sekä Eurodata-maiden että OECD-maiden koulutustilastojen valossa. Lukuvuonna 2002–2003 Eurodata-maiden⁴ korkeakouluissa oli yhteensä 19,4 miljoonaa tutkinto-opiskelijaa. Heistä 1,1 miljoonaa eli 5,8 % oli ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita. Ulkomaisista opiskelijoista 54 % oli tullut Eurodata-alueen ulkopuolelta. Eurodata-alueen ulkopuolelta tulleet tutkinto-opiskelijat tulivat suuruusjärjestyksessä esitettynä seuraavilta alueilta: 40 % Aasiasta, 31 % Afrikasta, 15 % Eurodata-maiden ulkopuolisista Euroopan maista, 8 % Latinalaisesta Amerikasta ja 6 % Pohjois-Amerikasta. (Lanzendorf 2006, 7.)

Eurodata-alueella lukuvuonna 2002–2003 kaikkien ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden yleisin kansallisuus olivat kiinalaiset. Heidän osuutensa kaikista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista oli yli 6 %. Seuraavaksi yleisimmät kansallisuudet olivat saksalaiset (yli 4 %), kreikkalaiset (yli 4 %), ranskalaiset (4 %) ja yhdysvaltalaiset (yli 2 %). Tarkasteltaessa ainoastaan Eurodata-alueen tutkinto-opiskelijoiden opiskelua toisissa Eurodata-alueen maissa – lukuun ottamatta saksalaisia, kreikkalaisia ja ranskalaisia, joiden kaikkien yksittäinen osuus oli 10 % tietämällä – seuraavaksi yleisimmät kansallisuudet olivat italialaiset (8 %), turkkilaiset (8 %), espanjalaiset (5 %) ja puolalaiset (5 %). Lukuvuonna 2002–2003 suurimmat ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden kansallisuusryhmät yksittäisissä Eurodata-maissa olivat kiinalaiset opiskelijat Iso-Britanniassa (yli 30 000 opiskelijaa) ja turkkilaiset Saksassa (27 000 opiskelijaa). Seuraavaksi yleisimmät kansallisuudet olivat kreikkalaiset Iso-Britanniassa (yli 22 000 opiskelijaa) ja kiinalaiset Saksassa (20 000 opiskelijaa). (Lanzendorf 2006, 7.)

Seuraavassa tarkastellaan ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrää/osuutta eri maissa kahdella eri tavalla: 1) ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista opiskelijoista per maa ja 2) ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden ns. ”markkinaosuus” per maa OECD-maissa.

Kansainvälisessä vertailussa ulkomaisten korkea-asteen tutkinto-opiskelijoiden määrä vaihtelee huomattavasti OECD-maissa. Vuonna 2003 OECD-maissa oli 2,12 miljoonaa ulkomaista tutkinto-opiskelijaa. Opiskelijamäärä kasvoi edellisestä vuodesta 11,5 %. (OECD 2005, 15.) Suomessa ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista Suomessa korkeakoulututkintoa suorittavista oli vuonna 2003 vain 2,5 %. Tanskassa vastaava luku oli 9 %, Ruotsissa 7,8 % ja Norjassa 5,2 %. Erityisesti Australian (18,7 %), Iso-Britannian (11,2 %) ja Saksan (10,7 %) luvut olivat korkeita (OECD 2005, 267.) Tässä täytyy muistuttaa, että ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuuden laskemiseen vaikuttaa keskeisesti kaikkien korkeakoulu-opiskelijoiden määrä. Lisäksi liitteessä (s. 18, taulukko 12) on esitetty kyseisenä vuonna kaikkien Eurodata-maiden korkeakoulu-

⁴ Eurodata-maat: Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Islanti, Iso-Britannia, Italia, Itävalta, Kreikka, Kypros, Latvia, Liechtenstein, Liettua, Luxemburg, Malta, Norja, Portugali, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Sveitsi, Tanska, Tsekki, Turkki, Unkari ja Viro.

opiskelijoiden määrä, ulkomaisten opiskelijoiden määrä sekä heidän osuutensa kaikista tutkinto-opiskelijoista. Tarkasteluissa on esitetty myös ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden lähtömaa kolmessa vaihtoehdoisessa kategoriassa.

Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista OECD-maissa opiskelevista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista on laskenut selvästi vuodesta 1998 vuoteen 2003 Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa ja Saksassa, kuten taulukosta 1 nähdään. Yhdysvaltojen suosion laskua selittää 11.9.2001 tapahtuneet terrori-iskut, joiden seurauksena maahantulolakeja tiukennettiin. Iso-Britannian suosio on vähentynyt selkeästi kohonneiden lukukausimaksujen takia. Edellä mainituista tekijöistä huolimatta sekä kiinalaisten (47 %) että intialaisten (12 %) oppilasmäärät Yhdysvalloissa ovat kasvaneet huomattavasti vuodesta 2002 vuoteen 2003. Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian suosion vähenemisestä korkeakoulututkinnon suorittamisena on hyötynyt ennen kaikkea Australia. (OECD 2005; 15, 255–259.) Yhdysvallat, Iso-Britannia, Saksa, Ranska ja Australia saavat kuitenkin edelleen noin 80 % kaikista OECD-maissa opiskelevista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista (ks. tarkemmat tiedot taulukosta 1) (OECD 2005, 258). Kansainvälisesti ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita on huomattavasti vähemmän ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissa (OECD 2005, 272).

Taulukko 1. Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista opiskelijoista niissä OECD-maissa, joista tiedot olivat saatavilla sekä vuodelta 1998 että vuodelta 2003.

Maa	Vuosi 1998	Vuosi 2003
Yhdysvallat	33,3	31,1
Iso-Britannia	16,2	13,5
Saksa	13,2	12,8
Ranska	11,4	11,8
Australia	8,5	10,0
Japani	2,8	4,6
Espanja	2,2	2,8
Italia	1,8	1,9
Sveitsi	1,9	1,7
Itävalta	2,2	1,7
Uusi Seelanti	0,5	1,4
Ruotsi	1,0	1,4
Tanska	0,9	1,0
Turkki	1,4	0,8
Tseki	0,3	0,7
Unkari	0,5	0,6
Irlanti	0,5	0,5
Norja	0,4	0,4
Korea	0,2	0,4
Puola	0,4	0,4
Suomi	0,3	0,4
Islanti	0,0	0,0
Yhteensä (%)	100	100

Lähde: OECD 2005, 258.

Kansainvälistymisen ajoitus ja tavoitteet

Kuten edellä havaittiin, Suomessa on huomattavasti vähemmän ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita kuin muissa Pohjoismaissa. Englanninkielisillä mailla on aina ollut reilu etulyöntiasema muunkielisiin maihin verrattuna, koska suurin osa ulkomaille opiskelemaan hakeutuvista opiskelijoista on kotimaassaan lukenut englantia ja haluaa parantaa englannin kielen taitojaan. Viime vuosina on kuitenkin opiskelijoiden opiskelumaan valinnassa tapahtunut suuria muutoksia, erityisesti Pohjoismaissa, sillä Pohjoismaat ovat lisänneet englanninkielistä koulutustarjontaansa merkittävästi. Nykyisin erityisesti aasialaisten kiinnostus tutkinnon suorittamiseen Euroopassa on lisääntynyt. (OECD 2005; 15, 255–259.) Vielä on mahdotonta ennustaa, miten lukukausimaksujen kolminkertaistaminen Iso-Britanniassa syksyllä 2006 opintonsa aloittaville tulee vaikuttamaan hakijoiden sekä opintonsa aloittavien määrään.

Korkeakoulutuksen kysyntä eri puolilla maailmaa on edelleen kasvussa. Kansallinen tarjonta ei riitä kattamaan korkeakoulutuksen kysyntää kaikissa maissa. Esimerkiksi monet Aasian ja Afrikan maat lähettävät runsaasti opiskelijoita ulkomaisiin korkeakouluihin. Suomen on nyt aika aloittaa aktiivinen ja ammattimainen korkeakoulutuksen kansainvälistäminen. Aika on oikea sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrälliset tavoitteet

Opetusministeriö ja ammattikorkeakoulut sekä yliopistot ovat tekemissään tulossopimuksissa (2006) asettaneet ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden tavoiteluvuksi 9 440 kullekin vuodelle 2007–2009: Yliopistojen tavoitteena on 4 440 ja ammattikorkeakoulujen 5 000 ulkomaista perustutkinto-opiskelijaa (Opetusministeriön tulossopimus ammattikorkeakoulujen kanssa 2006; Yliopistojen tulossopimukset opetusministeriön kanssa 2006).

Tulossopimuksissa sovittujen tavoitelukujen asettamisessa korkeakoulusektoreittain on merkittävä ero. Yliopistojen tulossopimuksissa sovitaan kunkin yliopiston kohdalla, kuinka paljon heillä tulee olla ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita, eli tavoitteet asetetaan kullekin yliopistolle erikseen. Ammattikorkeakoulujen kohdalla tavoitteita ei aseteta korkeakouluittain, ja näin ollen tämä tavoiteluku ei oikeasti sido korkeakouluja tavoitteiden saavuttamiseen. Tulevaisuudessa opetusministeriön ja ammattikorkeakoulujen välisissä tulossopimuksissa tulisikin ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä asettaa korkeakoulukohtaisesti.

Tavoitelukujen tarkastelun mielekkyyttä vaikeuttaa se, että tavoitteet voidaan saavuttaa huomattavasti helpommin, mikäli Suomessa jo olevat ulkomaiset tutkinto-opiskelijat eivät valmistu. Siksi tavoitelukujen asettamisessa olisikin tärkeämpää lähteä siitä, kuinka paljon uusia ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita tulisi rekrytoida. Tätä selvitystä varten oli tarkoitus laskea ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän kehitysprosentit viime vuosien aikana, mutta todellisuudessa ne eivät kuvaa sitä, mitä todella on tapahtunut, eivätkä tärkeintä eli sitä, kuinka moni on valmistunut ja kuinka moni uusi ulkomainen tutkinto-opiskelija on aloittanut opiskelunsa. Nykyisenkaltainen määrällisten tavoitteiden asettelu voi johtaa vääristyneeseen kuvaan opintojen kulusta ja/tai vääränlaisiin tavoitetoimintoihin. Toisaalta viime vuosina yliopistojen tulossopimuksissa on otettu huomioon se, miten ulkomaiset tutkinto-opiskelijat valmistuvat. Vastaava käytäntö tulisi ottaa käyttöön myös ammattikorkeakouluissa.

Maksutyöryhmän muistioissa (2005:22, 36) on poikkeuksellisesti esitetty vuosille 2007–2009 uusien ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden tavoitemäärät, jotka ovat 3 000 per vuosi. Tätä tavoitelukua on käytetty tässä selvityksessä apuna stipendirahaston tasoa ja sen vaikuttavuutta koskevis-
sa laskelmissa.

Keskeiset taustasta tehdyt johtopäätökset stipendiohjelman kehittämiseksi

Taustakartoituksessa tuodaan Suomessa opiskelevista tutkinto-opiskelijoista aiempia selvityksiä ja tutkimuksia tarkempaa tietoa, joka on esitetty liitteessä. Tässä luvussa on esitetty taustakartoituksessa esitetyistä ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista koskevista tiedoista olennaisimmat tiivistetysti. Liitteessä on esitetty lisäksi muun muassa ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden yleisimmät koulutusalat ja osuudet korkeakouluittain⁵.

Käsitteen ”ulkomainen tutkinto-opiskelija” käyttö tulee yhdenmukaistaa, jotta saadaan todenmukaista tietoa Suomessa opiskelevista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista. Nyt tilastojen esittämissä luvuissa on eroja, jotka vaikeuttavat luotettavien johtopäätösten tekemistä. Niin ikään tilastointia sekä ulkomaisista hakijoista että tutkinto-opiskelijoista tulee kehittää tarkemmaksi ja yksityiskohtaisemmaksi (muun muassa keskitetysti ylläpidetyt tutkinto-opiskelijoiden opintoalat, opintojen keskeyttäminen ja siihen johtaneet syyt), jotta tulevaisuudessa pystytään saamaan kokonaiskuva ulkomaisten hakijoiden ja opiskelijoiden tilanteesta ja siten tekemään luotettavia johtopäätöksiä vallitsevasta tilanteesta sen kehittämistä varten.

Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden tarkastelussa opiskelijat on eroteltu kahteen ryhmään niissä kohdin, kun se on ollut mahdollista: EU/ETA-maista tullessiin ja EU/ETA-maiden ulkopuolelta tullessiin tutkinto-opiskelijoihin. Jakaminen ei ollut ongelmallista, ja se vaikuttaa tässä esitettyjen tulosten luotettavuuteen (tarkemmat tiedot on liitteen lisäksi esitetty myös alaviitteissä).

Missä määrin ulkomaalaiset hakevat Suomeen opiskelemaan? Kuinka merkittävä on EU/ETA-maiden ulkopuolelta saapunut opiskelijaryhmä Suomessa? Millä koulutusaloilla he opiskelevat? Mitä koulutusta meillä on tarjota heille? Mitä Suomen korkeakoulujen kansainvälistymistavoitteille merkitsee se, jos EU/ETA-alueen ulkopuolisten tutkinto-opiskelijoiden kiinnostus Suomea kohtaan hiipuu tälle ryhmälle mahdollisesti asetettavien lukukausimaksujen myötä? Vastaus suurimpaan osaan näistä kysymyksistä löytyy liitteestä. Tässä luvussa on esitetty tiivistetysti ainoastaan stipendiohjelman kehittämisen kannalta keskeisimmät tiedot.

Tietolaatikossa on esitetty uusimmat saatavilla olleet tilastotiedot Suomen ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista. Kaikki ulkomaisia opiskelijoita koskevat tiedot tässä luvussa ovat vuodelta 2004.

⁵ Pääasiallisesti tässä luvussa esitettyjen tietojen lähteet on esitetty pelkästään liitteessä.

Perustiedot vuoden 2004 ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista

- Ulkomaisia perustutkinto-opiskelijoita oli yhteensä **6 813** eli ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus oli **2,4 %** kaikista perustutkintoa opiskelevista. Heistä 55 % opiskeli ammattikorkeakoulussa (N = 3 765) ja 45 % yliopistossa (N = 3 048; alemmaa korkeakoulututkintoa suoritti 99 opiskelijaa ja ylempää korkeakoulututkintoa 2 949 opiskelijaa).
- Nuorten koulutuksessa ammattikorkeakouluissa opiskelevista 3,4 % oli ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita ja yliopistossa perustutkintoa opiskelevista 1,8 %.
- Kaikista ulkomaisista korkeakouluissa perustutkintoa suorittavista opiskelijoista vain 31,5 % (N = 2 145) oli EU-maista: Yliopistojen perustutkinto-opiskelijoista⁶ heitä oli 38 % (N = 1 169) ja ammattikorkeakoulujen perustutkinto-opiskelijoista 26 % (N = 976). Näin ollen sekä ammattikorkeakouluissa (74 %, N = 2 789)⁷ että yliopistoissa perustutkintoa (62 %, N = 1 879) suorittavista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista suurin osa oli kotoisin EU-maiden ulkopuolisista maista. (Amkota 2006; Kota 2006; Tilastokeskus 2006a.)

Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä lisääntyi yli 50 % ajanjaksolla 1999–2003. Silti heidän osuutensa kaikista korkeakouluissa opiskelevista on ainoastaan 3 % ja perustutkintoa opiskelevista vain 2,4 %. Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä, kuten myös heidän osuutensa kaikista nuorten koulutuksessa opiskelevista, on ammattikorkeakouluissa suurempi kuin yliopistoissa. Korkeakoulusektoreiden välinen ero ei ole merkittävä, mutta ammattikorkeakoulujen pienempi kokonaisopiskelijamäärä nostaa prosenttiosuuden yliopistopuolta korkeammaksi.

Suurimmat ulkomaalaisopiskelijaryhmät ovat kiinalaiset, venäläiset ja ruotsalaiset. Suurin osa Suomessa opiskelevista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista on EU/ETA-alueen ulkopuolisista maista tulleita. Heidän määränsä on selkeästi suurempi ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissa. Kaikista perustutkintoa korkeakouluissa suorittavista ulkomaisista opiskelijoista heidän osuutensa ammattikorkeakouluissa on 74 % ja yliopistoissa 62 %, kuten edellä olevasta tietolaatikosta nähtiin. EU/ETA-alueen ulkopuolisista maista tulleiden opiskelijoiden osuus on Suomessa opiskelevista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista siis hyvin merkittävä, ja heidän kiinnostuksensa tulla opiskelemaan Suomeen pitää pystyä säilyttämään tulevaisuudessakin. Tämä asettaa suuria haasteita Suomelle – niin korkeakouluille kuin stipendiohjelmalle ja suomalaisen koulutuksen markkinoinnille maailmalla.

Suomen kehitysyhteistyömaista⁸ tulevia tutkinto-opiskelijoita oli ammattikorkeakouluissa opiskelevista, EU:n ulkopuolisista maista tulevista opiskelijoista viidennes (N = 544) ja yliopistoissa opiskelevista, EU/ETA-maiden ulkopuolisista maista tulevista opiskelijoista vain 7 % (N = 196).

⁶ Yliopistojen laskelmissa mukana ovat myös ETA-maista tulleet opiskelijat.

⁷ Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden jakaminen kahteen ryhmään, EU- ja ETA-maista tulleisiin ja EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulleisiin tutkinto-opiskelijoihin, ei ollut ongelmattonta. Saatavilla ei ollut tarkkaa tietoa siitä, kuinka moni ammattikorkeakouluissa opiskelevista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista oli ETA-maista. Tästä syystä tarkastelut jouduttiin tekemään muuttujilla EU-maat vs. muut maat.

⁸ Suomen kehitysyhteistyömaat: Etiopia, Kenia, Nepal, Nigaraqua, Mosambik, Sambia, Tansania, Vietnam, Egypti, Namibia, Peru, Afganistan, Etelä-Afrikka, Irak, Itä-Timor, Länsi-Balkan (Kosovo, Serbia ja Montenegro, Bosnia ja Hertsegovina) ja palestiinalaisalueet (Palestiina).

Ammattikorkeakouluihin on ollut huomattavasti enemmän ulkomaisia tutkinto-opiskelijahakijoita kuin yliopistoihin. Pääsääntöisesti kuitenkin opiskelunsa on aloittanut merkittävästi suurempi määrä hakijoista yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa. Tietoa siitä, kuinka moni hyväksytyistä hakijoista on aloittanut opiskelunsa, ei valitettavasti ollut saatavilla. Tulevaisuudessa tulee ehdottomasti tilastoida, miten suuri osa hakijoista hyväksytään ja kuinka moni hyväksytyistä aloittaa opiskelunsa, sekä selvittää syyt, miksi hyväksytyt opiskelijat eivät aloita Suomessa opiskelua. Nyt voidaan vain arvella, kuinka yleistä on, että hyväksytyt opiskelijat eivät saavu Suomeen, kuten myös sitä, minkä takia. Kuinka usein syynä ovat maahantulovaikeudet (viisumin ja oleskeluluvan saamisen vaikeus tai niiden kohtuuton viivästyminen)? Entä miten suuri on kansainvälisen kilpailun merkitys, eli kuinka usein hyväksytyt ovat lähteneet opiskelemaan muualle, josta he ovat saaneet paremmin toiveitaan vastaavan opiskelupaikan ja/tai opintoetuedet?

Lukukausimaksuja koskevassa tarkastelussa ilmeni, että EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille asetetut lukukausimaksut eri maissa näyttävät olevan yhteydessä näistä maista opiskelemaan tulleiden opiskelijoiden määrään (ks. tarkemmin liite, sivut 15–19). Tästä syystä Suomen stipendiohjelman tulee mahdollisten lukukausimaksujen asettamisen jälkeen olla tarpeeksi kattava ja toimintakykyinen, jotta se pystyy tulevaisuudessakin houkuttelemaan kyseisistä maista ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita Suomeen.

II Stipendiohjelma

Stipendiohjelman mallit ja peruspiirteet

Tämän selvityksen päätehtävänä on kehittää stipendiohjelma, ja siten kaikki edellä esitetyt asiat ovat toimineet nykyisen toimintaympäristön taustakartoituksena. Kuten edellä on useaan otteeseen todettu, tämän stipendirahaston tehtävänä on kattaa EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulevien ulkomaisten perustutkinto-opiskelijoiden lukukausimaksut, mikäli ne heille asetetaan syksyllä 2007. Mahdolliset lukukausimaksut koskevat vain uusia ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita. Koko stipendiohjelma on siis ehdollinen, eli se otetaan käyttöön vain, mikäli kyseiset lukukausimaksut asetetaan. Stipendiohjelman ehdollisuudesta huolimatta tässä luvussa puhutaan luottavuuden helpottamiseksi stipendiohjelmasta, sen toiminnasta ja peruspiirteistä pääsääntöisesti preesensissä eikä konditionaalissa.

Stipendiohjelma on viisivuotinen kokeilu vuosiksi 2007–2011. Sen jälkeen toiminta arvioidaan ja jatkosta päätetään erikseen. Stipendit on tarkoitettu ammattikorkeakouluissa perustutkintoa suorittamaan tuleville, toisen asteen ammatillisen tutkinnon tai lukion suorittaneille (opintojen kesto koulutusalaan riippuen 3,5–4,5 vuotta) ja yliopistoissa kandidaatin tutkinnon suorittaneille maisterin tutkintoa suorittamaan tuleville (opintojen kesto kaksi vuotta). Stipendirahojen hakumenettely vastaa monelta osin Erasmus-ohjelman hakumenettelyä, jossa korkeakoulut saavat aieman vaihto-oppilasmääränsä perusteella rahoitusta CIMOLle tehdyllä hakemuksella.

Tässä luvussa tuodaan esiin korkeakoulujen aikaisempia toimintatapoja niiltä osin, kun niitä on käytössä, ja sikäli kuin niiden esittäminen on koettu oleelliseksi. Stipendiohjelman kehittämisessä on pyritty mahdollisimman konkreettiseen, läpinäkyvään ja rahaston keskeiset peruspiirteet huomioon ottavaan mutta kuitenkin riittävän joustavaan ohjelmaan sen toimintakykyisyyden turvaamiseksi.

Edellä ja etenkin liitteessä laajemmin esitetyn taustoituksen tarkoituksena on ollut kuvata ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden kautta sitä, millaiseen toimintaympäristöön stipendiohjelmaa ollaan kehittämässä. Toimintaympäristön tunteminen on välttämätöntä, kun halutaan varmistaa, että onnistutaan sen keskiöön kehitettävän täysin uuden elementin – tässä tapauksessa stipendiohjelman – ja siten myös uuden struktuurin luomisessa. Toisaalta mikäli lukukausimaksut asetetaan, myös stipendiohjelma otetaan käyttöön, ja siten nykyinen toimintaympäristö muuttuu ratkaisevalta tavalla. Siitä huolimatta on tärkeää tietää, mistä tilanteesta lähdettiin, jotta tiedettäisiin, mikä ylipäänsä on mahdollista ja mikä ei, ja jotta edes jollain tarkkuudella voitaisiin arvioida, mihin tilanteeseen mahdollisesti toiminnan käynnistyessä päädyttäisiin. Niin ikään on ilmiselvää, että vaikka stipendiohjelman kehittämisessä on pyritty ottamaan huomioon mahdolliset tulevat tilanteet, vasta käytäntö tulee osoittamaan puutteet, vajavaisuudet ja mahdolliset epäkohdat. Stipendiohjelma on suunniteltu mahdollisimman jouhevaksi, jotta erilaiset ongelmatilanteet eivät tekisi ohjelmaa ja rahastoa toimintakyvyttömäksi ja myös jotta siihen voitaisiin myöhemmin sisällyttää uusia tarpeellisia toimintoja ja ominaisuuksia.

Stipendirahastojen hallinnointimallit

Alun perin oli tarkoituksena kehittää ainoastaan yksi stipendirahasto, jota CIMO hallinnoisi. Kuitenkin alustavissa neuvotteluissa mahdollisten lahjoittajien kanssa on tullut esille heidän halunsa itse hallinnoida rahastoaan. Tätä vaihtoehtoa ei tule missään tapauksessa sulkea pois, sillä tärkeintä on kuitenkin, että lahjoituksia saadaan mahdollisimman runsaasti. Lahjoittajien halukkuus hallinnoida itse rahastoaan tekee stipendirahastosta kuitenkin huomattavasti monimutkaisemman ja vaikeammin hallinnoitavan. Eri yritysten saaminen mukaan lahjoittajiksi voidaan toteuttaa siten, että perustetaan useita rahastoja, jotka voidaan nimetä lahjoittavan yrityksen mukaan. Erityisesti lahjoituksia tekevät yritykset voivat käyttää omassa mainonnassaan hyväkseen osallistumisestaan stipendirahaston rahoittamiseen. Tämä vähentää valtion ja korkeakoulujen markkinointiresurssien tarvetta. Yleinen rahasto koostuu opetusministeriön rahastosta. Näistä edellä mainituista syistä tässä esitetään kaksi mahdollista stipendirahastomallia: perusmalli ja hajautettu malli. Nämä vaihtoehtoiset mallit ja niiden keskeiset perusasiat on esitetty tietolaatikossa.

Vaihtoehtoiset stipendirahastojen hallinnointimallit ja niiden keskeiset piirteet

Perusmalli

Perusmalli on CIMOn hallinnoima yksi rahasto, joka rahoitetaan julkisen rahoituksen (opetusministeriö) lisäksi elinkeinoelämältä saadulla rahoituksella. Elinkeinoelämä osallistuu myöhemmin sovittavilla tavoilla rahaston hallinnointiin ja stipendiaattien valintaan. Elinkeinoelämälle korvamerkitään tai kiintiöidään tietty osuus stipendeistä käytettäväksi sen painottamilla kriteereillä, kuten korkeakoulusektorin tai koulutusalan mukaan.

Hajautettu malli

Hajautetussa mallissa syntyy useita rahastoja julkisesti rahoitetun (opetusministeriö) rahaston rinnalle. Elinkeinoelämän ja mahdollisesti korkeakoulujen omat rahastot käsittelevät itsenäisesti mutta sovittujen kriteerien mukaan hakemuksia, jotka osoitetaan niille joko CIMOn kautta tai suoraan. Tässä mallissa on kuitenkin perustettava yhteinen ohjaus-, seuranta- ja arviointiryhmä.

Näistä malleista tulee käydä neuvotteluja opetusministeriön, elinkeinoelämän ja korkeakoulujen kanssa. Perusmalli on hallinnollisesti yksinkertaisempi, mutta elinkeinoelämän kannalta vähemmän houkutteleva.

Stipendiohjelman peruspiirteet

Kuten edellä jo lyhyesti todettiin, korkeakoulujen stipendirahojen hakumenettely vastaa monelta osin Erasmus-ohjelman hakumenettelyä (ks. tarvittaessa tarkemmin Erasmus-ohjelmasta lähde-luettelon kohdasta Erasmus). Erasmus-ohjelmassa kukin korkeakoulu saa rahoitusta edellisen vuoden Erasmus-opiskelijoiden määrän perusteella. Erasmus-toimintamallin sujumisesta on tietoa ja kokemusta usean vuoden ajalta ja se on osoittautunut hyvin toimintakykyiseksi. Tässä stipendiohjelmassa ensimmäisenä vuonna stipendirahojen jakoperusteena käytetään CIMOLle tehtävässä hakemuksessa kunkin korkeakoulun kolmen edeltävän vuoden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrästä laskettua keskiarvoa. Seuraavina vuosina stipendirahojen jakoperusteena käytetään aina sitä edeltävän vuoden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrää. Koska maksut koskevat ainoastaan EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevia tutkinto-opiskelijoita, korkeakoulujen saaman lukuvuosimaksun jakoperusteena käytetään kyseisistä maista tulevien opiskelijoiden määrää niin ensimmäisenä vuonna kuin seuraavina vuosinakin.

CIMOn rooli ja sen tarvitsemat resurssit

Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO on opetusministeriön alainen kansainvälisten asioiden asiantuntija- ja palveluorganisaatio, joka edistää kansainvälistä vuorovaikutusta, henkilövaihtoa ja yhteistyötä koulutuksessa, työ- ja kulttuurielämässä sekä nuorison keskuudessa.

CIMO on aktiivisesti mukana kehittämässä Suomea avoimeksi ja monikulttuuriseksi sivistys- ja tietoyhteiskunnaksi edistämällä monipuolista kansainvälistä yhteistyötä kaikilla sen toiminnan osa-alueilla. CIMO tekee tunnetuksi suomalaista koulutusta sekä osallistuu erilaisiin opiskelija-, opettaja-, harjoittelu- ja nuorisovaihto-ohjelmiin sekä kansainvälistymistä edistäviin yhteistyöhankkeisiin. CIMO vastaa kansallisena tahona kansainvälisten koulutus-, kulttuuri- ja nuoriso-ohjelmien koordinoinnista ja toimeenpanosta sekä tiedottaa toimialaansa koskevista asioista. CIMO edistää myös suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin asemaa ulkomaisissa yliopistoissa. Se järjestää vastuullaan olevien ohjelmien, kuten esimerkiksi Erasmus-ohjelman, hallinnoinnin. CIMO toteuttaa tehtävänsä yhteistyössä suomalaisten, ulkomaisten ja kansainvälisten viranomaisten, oppilaitosten, järjestöjen ja muiden yhteisöjen kanssa.

CIMOn tehtävät ja toimenkuvan laajuus stipendiohjelmassa tulee olemaan riippuvainen siitä, kumpaan ehdotetuista rahastomalleista päädytään. Rahastomalli vaikuttaa myös siihen, millainen ohjaus- ja arviointiryhmä CIMOn lisäksi tarvitaan. Alustavasti CIMOn kanssa on neuvoteltu, että he tarvitsevat ainakin 2,5 uutta työntekijää. Tarvittavan uuden henkilöstön määrä on riippuvainen siitä, mitä eri tehtäviä tämä stipendiohjelma tulee CIMOLle tuomaan.

Korkeakoulun ja stipendin haku- ja valintakäytännöt

Garamin (2005) mukaan sen lisäksi että ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden haku- ja valintakäytännöt vaihtelevat korkeakouluittain, ne vaihtelevat myös korkeakoulujen sisällä koulutusohjelmittain. Edellä mainittujen eroavuuksien lisäksi ainakin joissakin tapauksissa hakukriteerit ovat vaihdelleet myös hakijan kansallisuuden tai lähtömaan suhteen: esimerkiksi EU-kansalaisille on ollut eri hakuajat kuin muille. Epäsystemaattisuudesta kertoo myös se, että hakuajat vaihtelevat korkeakouluittain joulukuun lopulta kesäkuun alkuun. Lisäksi valintakäytännöt eroavat korkeakoulusektoreittain: yliopistoissa on ollut ammattikorkeakouluja tyypillisempää valita ulkomainen

hakija pelkästään todistusten perusteella, ammattikorkeakouluissa sen sijaan valintakokeen järjestäminen ulkomailla on ollut yleisempää. Poikkeuksen kirjavista haku- ja valintakäytännöistä on muodostanut kielitaidon testaaminen, jonka kaikki korkeakoulut ovat suorittaneet. (Garam 2005.) Siitä huolimatta erityisesti ammattikorkeakouluissa ei ole ollut harvinaista, että kielitaidon puutteet ovat vaikeuttaneet ulkomaisen tutkinto-opiskelijan opiskelua.

Mikäli lukukausimaksut asetetaan, ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden haku- ja valintakäytännöt tulee yhtenäistää ja niille tulee antaa selkeät toimintakehykset, joita kaikki korkeakoulut sitoutuvat noudattamaan ja joiden sisällä haku- ja valintakäytännöt toteutetaan. Lisäksi eri korkeakoulujen, kuten myös eri korkeakoulusektoreiden, hakuaikojen tulee olla samat. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen ulkomaisten opiskelijoiden valintakäytäntöjen erilaisuus ei kuitenkaan ole ongelma, koska nämä hakijat ovat lähtökohdiltaan erilaisia.

Paras menettelytapa, jolla voitaisiin varmistaa eri korkeakoulujen yhtenäiset haku- ja valintakäytännöt, olisi se, että kussakin korkeakoulussa toimisi (ainakin) yksi haku- ja valintakäytännöistä vastuullinen henkilö ja että eri korkeakoulujen vastuuhenkilöt verkottuisivat keskenään. Ammattikorkeakouluissa on yhteistyössä valmisteltu pitkälle vieraskielisten koulutusohjelmien yhteishakujärjestelmää (ks. Ammattikorkeakoulujen vieraskielisen koulutuksen yhteishaku 2005). Yhteishakujärjestelmä on sekä korkeakoulujen toiminnan että ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiksi hakijoiden kannalta ehdottomasti suotuisin vaihtoehto. Sekä EU/ETA-alueen opiskelijoiden että näiden maiden ulkopuolisten hakijoiden tulee hakea samanaikaisesti opiskelupaikkaa. Taulukossa 2 on esitetty korkeakouluun hakemisen aikataulut.

Taulukko 2. Korkeakouluun hakemisen aikataulut.

Missä julistetaan haettavaksi?	Internetissä CIMOn ja korkeakoulujen sivuilla sekä kansainvälisissä rekrytointitapahtumissa.
Milloin julistetaan haettavaksi?	Tammikuussa (tämä on yleisesti kansainvälisessä käytössä, mikäli opinnot aloitetaan syksyllä).
Mikä on kohtuullinen hakuaika?	Kaksi kuukautta, eli hakuaika päättyy 1.3. (Tämä hakuaika on yleisesti kansainvälisessä käytössä.)
Missä aikataulussa päätökset voidaan tehdä?	Tässä vaiheessa ei ole vielä tietoa siitä, kuinka nopeasti korkeakoulut pystyvät päätökset tekemään.
Nopeiden päätösten tekemisen syyt	Nopeat päätökset ovat ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista käytävän kilpailun vuoksi tärkeitä, mutta myös siksi, että EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden viisumin ja oleskeluluvan saaminen voi kestää hyvinkin kauan.

Tietolaatikossa on esitetty tiivistetysti stipendiohjelman hakukäytännöt. Hakukäytännöt eroavat korkeakoulusektoreittain. Lisäksi tiedeyliopistojen ja taidekorkeakoulujen hakukäytännöissä on eroja. Koulutukseen hakiessaan hakijat täyttävät samanaikaisesti stipendihakemuksen, joka toimitetaan heille hakupaperien mukana. Korkeakoulujen resurssien säästämiseksi ainoastaan hyväksytyiksi tulleiden hakijoiden stipendihakemukset käsitellään. Hakijoista lahjakkaimmat saavat stipendin, jolla he voivat kattaa lukukausimaksut. Mikäli koulutukseen hyväksytyjä on enemmän kuin stipendejä on tarjolla, opiskelijaksi hyväksytyt toivotetaan tervetulleeksi ja samalla hänelle ilmoitetaan lukukausimaksun suuruus.

Stipendiohjelman hakukäytännöt

Askel 1

Hakija hakee valitsemalleen korkeakoulusektorille.

Ammattikorkeakouluissa on yhteishakujärjestelmä, jossa hakija voi hakea neljään hakukohteeseen, jotka hän asettaa ensisijaisuusjärjestykseen. Hakemus toimitetaan ensisijaisen hakutoiveen mukaiseen ammattikorkeakouluun.

Yliopistoissa hakija hakee valitsemaansa korkeakouluun haluamalleen opinto-alalle.

Askel 2

Hakija osoittaa hakiessaan pätevyytensä:

Ammattikorkeakouluissa vaadittavan peruskoulutuksen (lukio tai toisen asteen ammatillinen koulu), kielitestin, pääsykokeen sekä haastattelun perusteella.

Tiedeyliopistossa kielitestin, lahjakkuustestin sekä aikaisemman alemman korkeakoulututkintotodistuksen perusteella.

Taidekorkeakouluissa kielitestin, portfolion, motiivointikirjeen sekä osaamisnäytön perusteella.

Hakiessaan hakija täyttää ja toimittaa englanninkielisen stipendihakemuslomakkeen, jossa kerrotaan stipendin myöntämisen perusehdoista.

Askel 3

Korkeakouluun opiskelemaan hyväksytylle hakijalle ilmoitetaan hyväksymisen yhteydessä, saako hän stipendin vai ei.

Kielitestit

Yleisesti käytettyjä englannin kielen testejä on kaksi: TOEFL-testi (Test of English as a Foreign Language), joka koostuu kuuntelu- ja kirjoitusosioista, ja IELTS-testi (International English Language Testing System), jossa testataan TOEFL-testin sisältämien osuuksien lisäksi myös englannin kielen puhumistaitoa. TOEFL-testiä on kritisoitu siitä, ettei se mittaa englannin puhumistaitoa. TOEFL-testi on juuri uudistunut ja sen nimi on nyt TOEFL iBT-testi. Tulevaisuudessa hakijoiden tulee osoittaa kielitaitonsa joko TOEFL iBT- testillä tai IELTS-testillä.

Yleensä korkeakoulut asettavat minimipistemäärän, jonka he vaativat hakijoilta (Muche, Kello & Wächter 2004, 134). Opiskelijan tulee korkeakouluun pyrkiessään valita akateeminen moduuli, jolla testataan hänen kykyään opiskella korkeakoulutasolla englanniksi. Ammattikorkeakouluun ja yliopistoon hakevilta vaadittava riittävää kielitaitoa osoittava pistemääräraja tulee sopia myöhemmin.

Muut lahjakkuutta mittaavat testit

GMAT-koetta (Graduate Management Admission Test) käytetään usein muun muassa MBA-tutkintoihin haettaessa. GMAT-kokeessa testataan verbaalisia ja matemaattisia taitoja. GRE-yleistesti (Graduate Record Examinations) kartoittaa opiskelijan verbaalisia, laadullisia ja analyyttisiä kykyjä, joita tarvitaan akateemisissa opinnoissa. Lisäksi on eri alojen lahjakkuutta testaavia testejä. On varsin tärkeää, että eri korkeakoulut sitoutuvat käyttämään samoja testejä saman koulutusalan hakijoiden hyväksymiskriteereinä.

Kuinka pitkäksi aikaa stipendejä myönnetään

Kaikkien opiskelijoiden tulee tehdä henkilökohtainen opiskelusuunnitelma eli HOPS opintojen alkuvaiheessa ohjaajan kanssa. Korkeakoulut suorittavat stipendiaattien opintomenestyksen arviointia ja seuranta, jota voi suorittaa esimerkiksi puolen vuoden välein. Opinnoissaan hyvin edenneet ja menestyneet saavat stipendin yliopistossa toiseksi vuodeksi ja ammattikorkeakoulussa seuraaviksi opiskeluvuosiksi niin, että sitä seurataan jokaisena vuonna erikseen. Jatkostipendiä hakeva tulee asettaa etusijalle uusiin hakijoihin nähden, sillä mikäli näin ei tehdä, ainakin osa opiskelijoista joutuisi keskeyttämään opiskelunsa taloudellisista syistä.

Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaminen vie koulutus- ja opintoalasta riippuen 3,5–4,5 vuotta eli huomattavasti kauemmin kuin yliopiston maisteritutkinnon suorittaminen. Ammattikorkeakoulututkinnon pitkäkestoisuus vaikeuttaa stipendirahaston kannalta uusien stipendiaattien sisäänottoa. Tästä syystä lukukausimaksun rahoittamisvastuun mahdollista siirtämistä jossain vaiheessa korkeakouluille tulee harkita – milloin ja missä tilanteessa se on mahdollista. Joka tapauksessa sekä ammattikorkeakoulut että yliopistot ovat osoittaneet valmiutta siihen, että ne voivat myöntää ainakin erityisen hyvin opinnoissaan menestyneille ja edenneille opiskelijoille joko sisäisen stipendin tai vapautuksen lukukausimaksusta. Lukukausimaksusta vapauttamisen ehtona korkeakoulut pitävät sitä, että opetusministeriö ei vähennä normaalia rahoitustaan korkeakouluille, minkä se on luvannutkin maksutyöryhmän muistiossa (2005:22, 38).

Yksittäisten stipendien minimi- ja maksimitaso

Koulutuksen kokonaismenoista on laskettu koulutussektorikohtaiset menot opiskelijaa kohden: vuonna 2002 ammattikorkeakouluopiskelijan yhden koulutusvuoden käyttömenot olivat 5 500 euroa ja yliopisto-opiskelijan 9 300 euroa. Näissä laskelmissa ei ole eroteltu ammattikorkeakouluopiskelijan koulutusohjelmaa (nuorten ja aikuisten koulutus sekä jatkokoulutus) eikä yliopisto-opiskelijan statusta (perusopiskelija ja jatko-opiskelija). Koulutuslakohtaiset kustannusmenojen erot ovat huomattavia. Koulutusasteittain ja -sektoreittain tarkasteltuna Suomessa yliopistokoulutus on opiskelijaa kohden selkeästi kalleinta ja ammattikorkeakoulutus kolmanneksi kalleinta. Koulutussektorin mukaan käyttömenojen reaalikehitystä tarkasteltaessa opiskelijaa kohden vuosina 1996–2002⁹ voidaan todeta sekä ammattikorkeakoulukoulutuksen (vaihdellen välillä 5 170–5 530 euroa) että yliopistokoulutuksen käyttömenojen (8 420–8 940 euroa) pysyneen melko vakaina. (Tilastokeskus 2005, 52.)

Tarkoituksena on, että korkeakoulut saisivat itse määrittää koulutuslakohtaisesti riippuen yksittäisen lukuvuosimaksun tason. Kuitenkin maksutyöryhmämuistiossa (2005:22, 38) on arvioitu, että lukuvuosimaksu olisi keskimäärin noin 4 000 euroa. Tämä lukuvuosimaksu on se, mikä peritään

⁹ Ammattikorkeakoulujen osalta tarkastelu on vuosilta 1997–2002.

niiltä ulkomaisilta tutkinto-opiskelijoilta, jotka eivät saa stipendiä tai vapautusta lukuvuosimaksusta. Stipendiohjelman ajatuksena on alun perin ollut, että korkeakoulujen saaman lukuvuosimaksun tulee olla kannustava ja lisätä niiden mahdollisuutta kehittää kansainvälistä opetustaan ja sen laatua. Kun uusien ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden tavoiteluvut on kuitenkin vuosille 2007–2009 asetettu korkealle – eli kunakin vuonna uusia ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita pyritään saamaan 3 000 (OPM 2005:22, 36) – muodostuu yhtälöstä aika haastava. Tässä on lähdetty liikkeelle siitä, että opetusministeriön antama rahoitus korkeakouluille ei tule vähenemään tämän ohjelman aikana, ja siten korkeakoulut voivat periä lukuvuosimaksusta esimerkiksi ainoastaan puolet tai jopa selkeästi sitä vähemmän, kuten tässä työssä on rahoituksen riittävyuden varmistamiseksi jouduttu ehdottamaan ns. vähimmäismallissa. Näin stipendiaattien määrä pystytään saamaan korkeammaksi ja sitä kautta kansainvälinen näkyvyys ja stipendiohjelman vaikuttavuus sekä kansainvälistyminen edistyvät.

Stipendien tasoa on tarpeellista varioida opiskelijan opiskelumotivaation ja lahjakkuuden mukaan. Lahjakkaimmille korvataan sekä elinkustannukset, matkakulut että oleskelulupa. Tämä on välttämätöntä, sillä lahjakkaimmat opiskelijat saavat nämä edut monessa muussa maassa, ja jolleivät he saa niitä Suomesta, he menevät sinne, mistä ne saavat.

Stipendien kohdentaminen eri koulutusaloille ja korkeakouluille

Lahjoittajat saavat ns. korvamerkitä omien stipendiaattiansa koulutusalat ja -ohjelmat omien tulevien tarpeidensa mukaisesti. Muutenkaan alun perin suunnitellut vuosittaiset koulutusaloittaiset painopisteet ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden rekrytoinnissa eivät ole mahdollisia näin lyhytkestoisessa kokeilussa (muun muassa markkinoinnin ja siitä syntyvien kustannusten takia). Tarkoituksena on, että opetusministeriö tulee jakamalla stipendejä laaja-alaisemmin eri koulutusaloille (esim. humanistisille, kulttuuri- ja taide-aloille) turvamaan sen, että kaikki koulutusalat saavat kansainvälistymisensä edistämiseen tarvitsemaansa rahoitusta.

Miten stipendien kohdentaminen eri korkeakoulusektoreille tulisi järjestää? Tasapuolisuuden näkökulmasta kiintiöt olisivat hyvät, mutta lahjoittajilla tulee kuitenkin olla oikeus määrittää myös tätä omien tulevien tarpeidensa mukaisesti. Asiasta kannattaa tulevaisuudessa keskustella lahjoittajien kanssa. Alustavissa neuvotteluissa elinkeinoelämän kanssa on ilmennyt sen olevan enemmän kiinnostunut yliopisto-opiskelijoista kuin ammattikorkeakouluopiskelijoista. Toisaalta tähän mennessä keskusteluja mahdollisten lahjoittajien kanssa on käyty vähän, ja siten tämänhetkisen tietämyksen pohjalta ei voida tehdä kattavia ja luotettavia johtopäätöksiä asiasta. Vaikka lahjoittajilla tulee olla täysi oikeus suunnata lahjoituksensa haluamalleen korkeakoulusektorille sekä koulutusosalalle, tulevaisuudessa neuvotteluissa kannattaa tarkemmin keskustella siitä, ovatko lahjoittajat suostuvaisia jonkinlaisiin kiintiöihin korkeakoulusektoreittain ja koulutusaloittain, mikäli eri lahjoittajien kiinnostuksen kohteet ovat hyvin samanlaisia. Tällä hetkellä näyttää siltä, että lahjoittajien näkökulmasta kiinnostavimpia aloja ovat ainakin teknillinen, kaupallinen ja luonnontieteellinen. Mikäli lahjoittajien kiinnostuksen kohteet tulevat olemaan nykyistä näkymää vastaavia tulevaisuudessa neuvotteluissa, opetusministeriön rahoituksen tulee tasoittaa ammattikorkeakoulujen rahoitusosuutta.

Stipendien maksaminen korkeakouluille

Stipendit eli lukuvuosimaksujen kompensatiot maksetaan korkeakouluille lukuvuoden alussa. Koko lukuvuoden summa maksetaan samalla kertaa.

Korkeakoulujen oikeudet ja velvollisuudet

Korkeakoulujen kannattaa suunnata lukuvuosimaksuista saamaansa rahaa vieraskielisen opetuksen lisäämisen ja laadun kehittämisen lisäksi ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden tukipalveluihin (terveydenhuolto ja hyvinvointi) sekä uusien opiskelijoiden rekrytointiin.

Korkeakoulujen tulee vuosittain saada mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, ennen haku-aikojen päättymistä, tietoonsa niiden käytettävissä oleva rahoitus, myönnettävien stipendien vähimmäis- ja enimmäismäärät sekä niihin liittyvät myöntö- ja suositusehdot kuten myös eri koulutusalojen painopisteet.

Lahjoittajien oikeudet ja sitoutuminen

Kuten jo edellä todettiin, lahjoittajilla tulee olla oikeus kohdentaa lahjoituksensa omien tulevaisuuden tarpeidensa mukaan niin koulutusaloittain kuin korkeakoulusektoreittain.

Lahjoittajien ei ole pakko sitoutua lahjoittamaan ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden stipendejä koko viiden vuoden kokeilun ajaksi. Lahjoittajien tulisi kuitenkin sitoutua ohjelmaan ”omien stipendiaattiansa” opiskelun ajaksi, mikä yliopisto-opiskelijoiden kohdalla tarkoittaa kahta vuotta ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden kohdalla 3,5–4,5 vuotta koulutusalaista riippuen.

Koko stipendirahaston taso ja vaikuttavuus

Maksutyöryhmän muistiossa (2005:22, 36) stipendirahaston kooksi arvioitiin vuositasolla noin seitsemän miljoonaa euroa. Selvityksen tässä vaiheessa ei ole vielä tietoa siitä, kuinka paljon stipendirahastoon tullaan saamaan lahjoituksia. Kuitenkin selvityksen aikana käydyissä neuvotteluissa teollisuuden kanssa on saatu lupaavia lahjoitussummia. Koko ohjelman vaikuttavuus on riippuvainen koko stipendirahaston tasosta. Maksutyöryhmän muistioon (2005:22, 38) on kirjattu, että opetusministeriö tulee vuosittain rahoittamaan stipendirahastoa kahdella miljoonalla eurolla.

Koska tarkkaa summaa saatavissa olevista lahjoituksista ei vielä tässä vaiheessa ole, on tässä tehty laskelmia siitä, kuinka paljon stipendirahastoon tarvittaisiin rahoitusta, jotta se pystyisi houkuttelemaan riittävästi EU/ETA-maiden ulkopuolisista maista tulevia tutkinto-opiskelijoita. Opetusministeriön uusien ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden tavoiteluku vuosina 2007–2009 on 3 000 (OPM 2005:22, 36). Tavoitelukua on käytetty tässä esitettyjen laskelmien pohjana.

Hypoteettiset laskelmat siitä, mistä maista/alueilta nämä 3 000 uutta ulkomaista tutkinto-opiskelijaa tulisivat, perustuvat vuoden 2004 ulkomaisten perustutkinto-opiskelijoiden maa-/aluekohtaisiin prosentuaalisiin osuuksiin. Vuonna 2004 Suomessa opiskelevista perustutkinto-opiskelijoista 70 % oli kotoisin EU/ETA-maiden ulkopuolisista maista, ja heistä 30 % oli Suomen kehitys yhteistyömaista. Vaikka ennustaminen tällä perusteella on tietenkin hankalaa ja pitää sisälleen suuren riskin, voidaan toisaalta ajatella, että näitä laskelmia voidaan yrittää käyttää hyväksi myös opiskelijoiden rekrytoinnissa. Prosenttiosuudet vuodelta 2004 muunnettuna lukumääräksi tarkoittavat, että EU/ETA-alueen ulkopuolisista maista tulisi pystyä saamaan 2 100 uutta ulkomaista tutkinto-opiskelijaa. Kun tästä luvusta vähennetään Suomen kehitys yhteistyömaista tulleiden määrä, joka on 630 (heidän opintonsahan on pääasiallisesti tarkoitus rahoittaa kehitys yhteistyövaroista), jää tämän stipendirahaston piiriin vuositasolla noin 1 500 uutta ulkomaista tutkinto-opiskelijaa.

Stipendirahaston suurimpana ongelmana on se, ettei rahastoon saatavien lahjoitusten voida olettaa olevan kumuloituvia vaan lahjoittajat lahjoittavat kunakin vuonna samansuuruisen summan. Tutkinto-opiskelu yliopistossa kestää kuitenkin kaksi vuotta ja ammattikorkeakoulussa koulutusajasta riippuen 3,5–4,5 vuotta. Sen sijaan opiskelijamäärää koskevat tavoitteet ovat jokaiselle vuodelle samat ja siten asettavat stipendirahaston toiminnalle haasteen: Ensimmäisenä vuonna tämän rahaston piiristä tulisi maksaa 1 500 ulkomaisen tutkinto-opiskelijan lukuvuosimaksut ja toisena vuonna jo 3 000 opiskelijan lukuvuosimaksut. Yliopisto-opiskelijoiden opinnot päättyvät kahden vuoden jälkeen, ja se helpottaa stipendirahaston toimintaa, sillä kolmantena vuonna vapautuvat ensimmäisen vuoden eli 1 500 opiskelijan stipendit. Sen sijaan ammattikorkeakouluissa opiskelijoiden määrä jatkaa kasvuaan; vasta neljäntenä vuonna ensimmäiset ulkomaiset tutkinto-opiskelijat valmistuvat ammattikorkeakoulusta. Näin ollen tässä on päädytty esittämään mallia, joka on ainakin varsin toimintakykyinen eli se mahdollistaa stipendiohjelman käynnistämisen vuonna 2007 huolimatta siitä, ettei se ole korkeakouluille kovin tuottava. Joka tapauksessa tämänkin vähimmäismallin avulla korkeakoulut saavat lisärahoitusta kansainvälistymisen edistämiseksi, ja voimme olla varmoja siitä, että stipendiohjelma toimii.

Tässä mallissa ei pyritä siihen, että kaikkien lahjoittajien tulisi sitoutua stipendiohjelmaan viideksi vuodeksi, eikä siihen, että kaikki lahjoittajat olisivat tiedossa jo ensimmäisenä vuonna, vaan että koko tämän stipendiohjelman ajan joku taho (opetusministeriö, joku muu taho tai erikseen palkattu henkilö) etsii, koordinoi ja neuvottelee mahdollisten uusien stipendejä lahjoittavien yritysten, säätiöiden tai jopa yksityishenkilöiden kanssa. Sitä mukaa kuin lahjoittajia saadaan lisää, voidaan korkeakoulujen saama lukuvuosimaksua nostaa ja lisätä stipendiaattien ja/tai täyden stipendin saavien määrää. Ensisijaisesti lukukausimaksujen korottaminen on kuitenkin järkevintä, jotta korkeakoulut saavat stipendiohjelman edetessä enemmän tarvitsemaansa rahaa kansainvälistymisen edistämiseen.

Tässä esitetty laskelma ei ole lopullinen, koska tiedossa ei ole, kuinka paljon lahjoituksia tullaan saamaan. Tämä malli on niin sanotusti *vähimmäismalli*, joka on varmasti toteutettavissa. Mikäli lahjoitusten tai lahjoittajien tekemien sitoumusten (hajautetussa mallissa) yhteenlaskettu summa vähintään kahdesta ensimmäisestä lahjoitusvuodesta on enemmän kuin tässä esitetyssä vähimmäismallissa jo stipendiohjelman käynnistyessä, korkeakoulujen saama lukuvuosimaksua voidaan nostaa tässä esitettyä korkeammaksi. Kuten edellä on jo tuotu esille, lahjoittajien tulee sitoutua lahjoittamaan rahoitusta ”omien stipendiaattiansa” opiskelun ajaksi.

Vähimmäismalli

Vähimmäismallissa, jolla ohjelma voidaan käynnistää vuonna 2007, pyritään ensimmäisenä vuonna rekrytoimaan 1 500 uutta EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevaa ulkomaista tutkinto-opiskelijaa. Heistä lahjakkaimmille tullaan myöntämään täysstipendi, joka kattaa lukuvuosimaksujen lisäksi heidän matkakulunsa, oleskeluluvan sekä elinkustannukset. Tarkoituksena on, että täyden stipendin saajia on kunakin vuonna 7 % kaikista tutkinto-opiskelijoista eli yhteensä 105 opiskelijaa vuodessa.

Yhden täysstipendin hinta koostuu ensimmäisenä vuonna seuraavista: oleskelulupa 50 euroa, elinkustannukset 500 euroa kuukaudessa eli 6 000 euroa vuodessa ja matkakulut keskimäärin 1 000 euroa eli yhteensä **7 050 euroa**. Toisena opiskeluvuonna yhden tutkinto-opiskelijan täysstipendi on matkakulujen poistumisen takia keskimäärin 1 000 euroa edullisempi eli yhteensä **6 050 euroa**. Täysstipendien kustannus ensimmäisenä vuonna on yhteensä 740 250 euroa ja toisena

opiskeluvuonna 635 250 euroa. Täysstipendien saajien määrää voidaan ohjelman edetessä lisätä riippuen siitä, miten paljon lahjoituksia rahastoon saadaan.

Ensimmäisenä vuonna korkeakoulut tulevat saamaan 1 500 opiskelijan lukuvuosimaksut korvattuna, ja tämän rahan jakamisen laskuperusteena käytetään kolmen vuotta 2007 edeltävän vuoden EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulleiden tutkinto-opiskelijoiden määrää. Korkeakoulujen ensimmäisenä vuonna saama summa voidaan kuitenkin joutua suhteuttamaan ensimmäisen vuoden stipendin saavien määrään eli 1 500:aan, koska se ei voi ylittää rahastoon ensimmäiselle vuodelle varattuja rahoja. Yhden opiskelijan lukuvuosimaksu ensimmäisenä vuonna on tässä mallissa **1 125 euroa**. Näin ollen ensimmäisenä vuonna eli vuonna 2007 korkeakoulujen lukuvuosimaksuista saama korvaus on yhteensä 1 687 500 euroa, joka jaetaan korkeakouluille edellä esitetyllä tavalla.

Ensimmäisen vuoden kulut ovat yhteensä siis 2 427 750 euroa. Lisäksi jakamatta jätetään 15 %, jota voidaan käyttää esimerkiksi tilanteessa, jossa jonkun oppilaitoksen ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä vuonna 2007 on huomattavasti korkeampi kuin sitä edeltävinä vuosina. Mikäli näitä rahoja ei tarvitse jakaa ensimmäisenä vuonna, voidaan niistä säästää rahaa vuonna 2007 opintonsa aloittaneiden toisen vuoden täysstipendiin. Näin ollen, kun mukaan lasketaan tämä jakamatta jätettävä summa, ensimmäisen vuoden kokonaiskustannukset ovat yhteensä 2 791 913 euroa.

Kuten edellä lyhyesti jo tuotiin esille, ensimmäiseksi vuodeksi rahastoon täytyy saada rahaa tai sitoumus lahjoittajilta siitä, että he lahjoittavat toisena vuonna samansuuruisen summan kuin ensimmäisenä vuonna. Mikäli lahjoittajia ei ole saatu lisää stipendiohjelman toiseksi vuodeksi eli vuodeksi 2008, mikä lienee epätodennäköistä, joudutaan vuonna 2007 opintonsa aloittaneiden toisen vuoden opiskelijoiden täysstipendit maksamaan ylijäämäksi lasketuista vuosien 2007 ja 2008 15 prosentin osuuksista. Niin ikään tässä tapauksessa korkeakoulujen saama lukuvuosimaksu yhdestä opiskelijasta tulee toisena vuonna olemaan ensimmäisestä vuodesta eli vuodesta 2007 ainoastaan puolet eli **562,50 euroa**.

Kahden vuoden toimintaan tarvitaan yhteensä **6 314 363 euroa**. Tämä summa pitää sisällään kahden vuoden lukuvuosimaksut korkeakouluille, vuonna 2007 opintonsa aloittavien toisen vuoden täysstipendit sekä vuonna 2008 opintonsa aloittavien ensimmäisen vuoden täysstipendit. Lisäksi kokonaissumman päälle on laskettu vastaavalla tavalla kuin ensimmäisenä toimintavuonna jakamatta jätettävä 15 prosentin ylijäämä. Näillä jakamatta jätettävillä rahoilla voidaan tarvittaessa rahoittaa esimerkiksi ammattikorkeakouluissa opiskelevien kolmannen vuoden lukuvuosimaksuja. Niin ikään niillä voidaan myös korvata ammattikorkeakouluille sitä, että he vapauttaisivat (mikäli rahaston varat eivät lisäänyy vuosi vuodelta, mikä on siis tavoitteena) opiskelijansa lukukausimaksuilta kolmantena ja neljäntenä vuonna, jos heille ei saada muualta (kuten esimerkiksi ammattikorkeakoulujen perustamista rahastoista) apurahaa, jolla nämä lukuvuosimaksut voitaisiin maksaa. Täysstipendien maksaminen ammattikorkeakoulu-opiskelijoille kolmantena ja neljäntenä vuonna pyritään rahoittamaan muista apurahajärjestelmistä, mikäli rahastoon ei saada lisää lahjoituksia stipendiohjelman edetessä.

Mallin pääperiaate on siis, että **rahasto pystytään käynnistämään 6,3 miljoonalla eurolla**, mutta lisälahjoittajia hankitaan koko stipendiohjelman ajan. Opetusministeriö on luvannut antaa kunakin stipendiohjelman vuonna kaksi miljoonaa euroa (OPM 2005:22, 38), joten pelkästään opetusministeriöstä saadaan näiksi ensimmäisiksi kahdeksi vuodeksi yhteensä neljä miljoonaa euroa. Loppurahoitus tarvitaan lahjoittajilta. Tässä täytyy korostaa, että tämä malli on todella minimaalisin vaihtoehto toiminnan käynnistämiseksi ja että lahjoituksia tullaan todennäköisesti saamaan enemmän kuin tässä mallissa on esitetty.

Mikäli lukukausimaksut asetetaan, mallin tarkennuksessa tulee kiinnittää erityisesti huomiota siihen, miten parhaiten voidaan ratkaista ammattikorkeakouluopintojen kestosta johtuvat monelle vuodelle kumuloituvat kulut. Taulukossa 3 on vielä esitetty tiivistetysti stipendijärjestelmän vähimmäismalli tarkkoine laskelmineen lukuvuosille 2007–2008 ja 2008–2009.

Taulukko 3. Stipendijärjestelmän vähimmäismalli lukuvuosille 2007 – 2008 ja 2008 – 2009.

Lukuvuosi	Täysstipendit	Lukuvuosimaksujen kompensaatio korkea- kouluille	15 %:n varaus	Kokonaiskustannus
2007–2008	105 x 7 050 €	1 500 x 1 125 €		
Välisumma	740 250 €	1 687 500 €	364 163 €	2 791 913 €
2008–2009	105 x 6 050 € 105 x 7 050 €	3 000 x 562,50 €		
Välisumma	1 375 500 €	1 687 500 €	459 450 €	3 522 450 €
Yhteissumma	2 115 750 €	3 375 000 €	823 613 €	6 314 363 €

Stipendirahaston toimivuuden edellytykset

Tietolaatikossa on esitetty tiivistetysti stipendirahaston toimivuuden edellytykset eri toimijoiden kannalta.

Stipendirahaston toimivuuden edellytykset

Hakijoiden kannalta:

Jotta hakijakandidaatit voivat uskoa omiin mahdollisuuksiinsa saada stipendi, tulisi haki-joista vähintään noin 10–15 %:n saada stipendi.

Korkeakoulujen kannalta:

Rahaston varoista tulee jättää vuosittain 15 % jakamatta. Tätä jakamatonta osuutta käytetään stipendiohjelman tärkeimmän tarpeen täyttämiseksi, mikä on riippuvainen stipendirahastoon saatujen lahjoitusten määrästä. Sitä voidaan esimerkiksi käyttää lisärahoituksen antamiseen niille korkeakouluille, joiden toiminta laajenee aiempaan verrattuna merkittävästi.

Rahaston kannalta:

Lahjoittajien tulee sitoutua rahoittamaan ”omien stipendiaattiansa” opiskelua koko opintojen keston ajaksi, mikäli erillisiä sopimuksia lahjoituksen kestosta ei tehdä.

Lahjoittajien kannalta:

Lahjoittajilla on oikeus saada omien stipendiaattiansa opinnoista raportteja vuosittain. Niin ikään lahjoittajilla on oikeus myöhemmin sovittavilla tavoilla osallistua arviointi- seuranta- ja ohjausryhmään. Sekä raportoinnissa että arviointi-, seuranta- ja ohjausryhmätoiminnassa tulee huomioida opiskelijoiden tietosuoja.

III Lopuksi

Arviointia ja johtopäätöksiä

Mikäli lukukausimaksut asetetaan EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille vuonna 2007, on stipendiohjelma otettava käyttöön kattamaan heidän lukukausimaksunsa. Tällä turvataan se, että kyseisistä maista tulevilla tutkinto-opiskelijoilla on tulevaisuudessakin mahdollisuus tulla opiskelemaan Suomeen. Kyetäkseen houkuttelemaan mahdollisten lukukausimaksujen asettamisen jälkeen EU/ETA-maiden ulkopuolisista maista tutkinto-opiskelijoita, stipendiohjelma tulee julkistaa viimeistään loka-marraskuussa 2006, jotta sillä on todellista vaikutusta markkinointiin. Korkeakoulutuksen markkinoinnissa kannattaa korostaa stipendiohjelman kiinteää yhteyttä Suomen elinkeinoelämään. Stipendirahastoon lahjoittavat yritykset luovat kuvan toimivasta koulutuksen ja työelämän välisestä yhteydestä Suomessa ja siten vakuuttavat hakijakandidaatit niin Suomen korkeakoulutuksen laadusta kuin sen mahdollistamasta kilpailukyvyistä työmarkkinoilla.

CIMO on tehnyt hyvää työtä ja rakentanut yhtenäistä Suomi-kuvaa markkinoidessaan suomalaista korkeakoulutusta maailmalla otsikon "Why Finland" alla. Markkinointi pohjautuu pitkälti Suomessa opiskelleiden ulkomaalaisten kokemuksiin heidän opiskelustaan ja elämästään Suomessa (ks. tarkemmin CIMO 2006a). Lisätietoa Suomesta ja vieraskielisestä opetuksesta löytyy kattavasti myös CIMOn internet-sivuilta otsikon "Discover Finland" alta (CIMO 2006b). Mikäli Suomeen asetetaan lukukausimaksut EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille, suomalaisen koulutuksen markkinointia joudutaan väistämättä muuttamaan. Suomen valttikortti korkeakoulutuksen markkinoinnissa ja opiskelijoiden rekrytoinnissa on ollut korkeakouluopintojen maksuttomuus ja laatu. Näin voidaan todeta siitakin huolimatta, että on olemassa tutkimustuloksia siitä, että korkeakouluopintojen maksuttomuus yhdistetään koulutuksen heikompaan laatuun. Suomessa korkeakoulutuksen maksuttomuus opiskelijoille perustuu suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvopolitiikkaan ja arvoihin. Mikäli lukukausimaksut asetetaan, Suomen korkeakoulutuksen kansainväliseen markkinointiin tulee käyttää huomattavasti nykyistä enemmän resursseja (niin henkilö- kuin taloudellisia resursseja), ja markkinoinnin sisältöön tulee kiinnittää enemmän huomiota, kuten myös korkeakoulujen vahvuusalojen löytämiseen. Eri työryhmät selvittävät parhaillaan kansallista markkinointiyhteistyötä: Mikä Suomi on ja mitä Suomi voi tarjota ulkomaisille tutkinto-opiskelijoille. Työryhmien selvitykset valmistuvat toukokuussa 2006.

Edellä mainituista jo olemassa olevista ja tekeillä olevista hankkeista huolimatta tässä esitetään lyhyesti muutamia keskeisiä Suomen vetovoimaisuutta lisääviä tekijöitä, joita kannattanee hyödyntää tulevaisuudessa korkeakoulutuksen kansainvälisessä markkinoinnissa. Suomalainen yhteiskunta on turvallinen ja tasa-arvoinen (sosio-ekonominen ja sukupuolten välinen tasa-arvo), Suomessa terrorismin mahdollisuus on varsin pieni, ja Suomi on maailman vähiten korruptoitunut maa. Suomi on myös kohtuullisen edullinen maa, etenkin verrattaessa Englantiin ja Ranskaan. World Economic Forum (WEF) kilpailukykyymmityksessä Suomi oli vuonna 2005 ensimmäisellä sijalla, ja Richard Floridan globaalin luovuusindikaattorin mukaan Suomi oli samana vuonna kolmannella sijalla (Sitra 2005, 6).

Suomalaiset *yliopistot* ovat menestyneet hyvin kansainvälisillä foorumeilla. Asukasluvuun suhteutettuna suomalaisten julkaisuaktiivisuus on OECD-maissa neljänneksi korkein. Niin ikään suomalaisiin julkaisuihin viittaamistaajuus on kansainvälistä kärkeä, ja tutkimus on viime vuosina

merkittävästi kansainvälistynyt (yhteisjulkaisut ym.). Lisäksi Suomi on menestynyt erinomaisesti EU:n rahoittamissa tiede- ja teknologiaohjelmissa. (Rehtoreiden neuvoston manifesti 2005.)

Suomen *ammattikorkeakoulu*-uudistus on saanut myönteistä huomiota kansainvälisissä arvioinneissa ja kansainvälisessä keskustelussa (ks. esim. OECD 2003; Pratt, Kekäle, Maassen, Papp, Perellon & Uitti 2004). Ammattikorkeakouluihin hakeutuvat opiskelijat ovat painottaneet opiskelupaikan valinnassaan opiskelun jälkeen avautuvia hyviä työllistymismahdollisuuksia. Ammattikorkeakoulujen vahvuutena voidaan nähdä työelämäläheinen koulutus. Tutkintoihin sisältyy työharjoittelua ja opinnäytetyöt toteutetaan usein työelämän projekteissa linkittyen todellisiin työelämän tilanteisiin. Lisäksi ammattikorkeakouluihin hakeutuneet opiskelijat ovat arvostaneet mahdollisuutta opiskella systemaattisesti.

Garamin (2005) selvityksessä ilmeni, että korkeakoulujen ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden rekrytointi on koordinoimatonta ja epäammattimaista. Mikäli lukukausimaksut asetetaan, ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden rekrytointia tulee kehittää merkittävästi. Kussakin korkeakoulussa tulee olla ainakin yksi kansainvälisestä rekrytoinnista vastaava henkilö, joka koordinoi eri koulutusalojen ja/tai tiedekuntien rekrytointihenkilöitä ja on läheisessä kontaktissa CIMOon. Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän lisäämiseksi tarvitaan aktiivista, suunnitelmallista ja ammattimaista ulkomaisten opiskelijoiden rekrytointipolitiikkaa. Lisäksi erillisiä resursseja tulee osoittaa korkeakouluille uuden erillisen ammattiryhmän (rekrytoijat) kouluttamiseen ja toimintaan. Lisäksi opetusministeriön ja CIMOon tulee tehdä selvät linjaukset agenttien käytöstä ja määrittää suomalaisten korkeakoulujen mahdollisten agenttien valikointikäytännöt. Tehokkaiden ja tuloksellisten rekrytointitapojen ja mahdollisten agenttien käytön selvitystyö tulee käynnistää mahdollisimman pikaisesti.

Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden onnistunut integrointi Suomeen ja suomalaiseen yhteiskuntaan rakentuu monista tekijöistä, joihin tulevaisuudessa tulisi kiinnittää runsaasti nykyistä enemmän huomiota. Integrointia tulee selvittää tarkemmin; tässä nostetaan lyhyesti esille vain muutama keskeinen tekijä. Ulkomaisille tutkinto-opiskelijoille tulisi perustaa alumniverkosto ja luoda yhteinen lehti, tapaamisia, seminaareja ym. heitä yhdistävää ja yhteistä toimintaa. CIMO voisi toimia alumniverkoston perustajana ja vetäjänä, ja tähän tulisi osoittaa heille riittävät resurssit. Lisäksi ulkomaiset tutkinto-opiskelijat tulee totuttaa suomalaiseen tapaan opiskella; monille heistä, esimerkiksi kiinalaisille opiskelijoille, suomalainen opetustyyli on täysin vieras. Ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita opettavat opettajat tarvitsevat koulutusta, erityisesti laajempaa tietoutta erilaisten kulttuurien koulutusmaailmasta ja niissä käytetyistä opetusmetodeista, tässä tehtävässä onnistumiseksi.

Se, missä määrin Suomen eri kehitysyhteistyömaista tulevat opiskelijat kuuluisivat tämän mahdollisesti perustettavan stipendiohjelman piiriin, on vielä selkiyttämättä. Yleisesti ottaen elinkeinoelämän tavoitteena on saada stipendiaattinsa integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja jäämään suomalaisten yritysten palvelukseen joko Suomeen tai maailmalle. Lahjoittavat yritykset pystyvätkin sitouttamaan omat stipendiaattinsa muun muassa työharjoitteluilla sekä antamalla heille lopputyön aiheita. Säätiöiden tilanne on hankalampi, ja erilaisista työelämäyhteysmahdollisuuksista kannattaa heidän kanssaan neuvotella tulevaisuudessa. Kehitysyhteistyömaista tulevien tutkinto-opiskelijoiden tilanne on hieman erilainen kuin muiden EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulevien tutkinto-opiskelijoiden. Yleisten ja hyvien kehitysyhteistyökäytäntöjen mukaisesti on suotavaa, että ainakin osa heistä tutkinnon suorittuaan palaa kotimaahansa parantamaan oman maansa yhteiskunnallista ja koulutuksellista kehitystä.

EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulevien tutkinto-opiskelijoiden sallittua opiskelunaikaista työnteon määrää on lisätty tänä vuonna. Muutos mahdollistaa heille aikaisempaa paremman toimeentulon opiskeluaikana. On toivottavaa, että korkeakoulut tulevat tulevaisuudessa työllistämään ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita nykyistä enemmän heidän opintojensa aikana sekä valmistumisen jälkeen.

Uuden lain mukaan EU/ETA-maista tulleille tutkinto-opiskelijoille annetaan heidän valmistumisensa jälkeen puoleksi vuodeksi oleskelulupa työnhakuun. Parhaillaan suunnitteilla olevan uuden maahanmuuttopolitiikkalain tarkoituksena on pidentää edellä mainittua valmistumisen jälkeistä oleskelulupa-aikaa nykyistä pidemmäksi. Tarkoituksenmukaista olisi myös kehittää ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden terveydenhuoltoa nykyistä toimivammaksi ja kattavammaksi. Lukukausimaksuja maksavat opiskelijat ovat asiakkaita, ja tämä näkökulma tulee huomioida, ei pelkästään opetustarjonnassa vaan myös ulkomaisten opiskelijoiden tukipalveluissa. Lukukausimaksut muuttavat opiskelijan ja opettajan sekä erityisesti opiskelijan ja oppilaitoksen välistä suhdetta asiakkuuden johdosta. Toisaalta mikäli ulkomaiset tutkinto-opiskelijat eivät itse suoraan maksa lukukausimaksuja, asiakkuuden tuomia vaikutuksia ja niiden merkittävyyttä korkeakoulujen toiminnassa on hankala ennakoida.

Suomen korkeakoulujen aiempaa ammattimaisempi ja aktiivisempi kansainvälistäminen tulee aloittaa mahdollisimman pian. Suomen nykyisestä tilanteesta on vielä pitkä matka esimerkiksi Alankomaiden tilanteeseen, joka esitetään seuraavalla sivulla. Alankomaat on onnistunut nopeasti kasvamaan merkittäväksi kansainvälisen korkeakoulutuksen tarjoajaksi. Sillä on tällä hetkellä tarjolla enemmän englanninkielisiä koulutusohjelmia kuin millään muulla Euroopan maalla. (Muche, Kelo & Wächter 2004, 40–43.)

Suomen korkeakoulujen todellinen kansainvälistyminen edellyttää sitä, että vieraskielisiä koulutusohjelmia lisätään. Tulevaisuudessa yliopistojen tulee antaa vieraskielistä opetusta koko korkeakoulututkinnon suorittamiseksi Suomessa. Mikäli lukukausimaksut asetetaan, on erittäin tärkeää, että stipendiohjelman toimintaa ei tulevaisuudessa lopeteta, vaan sitä kehitetään tämän kokeilukauden eli vuosien 2007–2011 antamien kokemusten perusteella. Sitra tulee suorittamaan stipendiohjelman päätyttyä koko stipendiohjelman arvioinnin ja samalla kartoittamaan tulevaisuuden kehittämistarpeet.

Suomen korkeakouluilla on hyvät edellytykset kilpailla muiden maiden kanssa ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista. Suomen korkeakoulutuksen laatu on korkea, ja erityisen hyvän lähtökohdan lahjakkaista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista kilpailulle antaa tässä työssä kehitetty stipendiohjelma, joka osoittaa Suomen elinkeinoelämän toivottavan ulkomaiset tutkinto-opiskelijat tervetulleiksi – ei pelkästään opiskelemaan Suomeen vaan myös valmistumisen jälkeen työllistymään Suomen elinkeinoelämän palvelukseen.

Alankomaiden malli

Alankomaiden korkeakouluopiskelijoista noin kahdeksan prosenttia on ulkomaalaisia (n. 42 000 opiskelijaa), joista noin puolet tulee EU/ETA-alueen ulkopuolelta. Saksalaisopiskelijat muodostavat selkeästi suurimman ulkomaalaisryhmän. Suurimmat EU/ETA-alueen ulkopuoliset ulkomaalaisopiskelijaryhmät ovat kiinalaiset, indonesialaiset, vietnamilaiset ja turkkilaiset.

Kansainvälistymisen toteuttaminen on yleiskoordinaatiota ja useimpien rahastojen hallinnointia lukuun ottamatta korkeakoulujen vastuulla. Alankomaissa toteutettiin vuonna 2005 liberalisaatioksi luonnehdittavissa oleva korkeakoulutuksen kansainvälistymisen uudistus. Vuodesta 2006 eteenpäin korkeakoulut eivät enää voi laskea ulkomaisia opiskelijoita mukaan kokonaisopiskelijamäärään, jonka perusteella määräytyy osa niiden vuosittaisesta valtionavusta. Kompensatioksi opetusministeriö tukee korkeakoulujen kansainvälistymistä. Korkeakoulut voivat käyttää tuen haluamallaan tavalla (esim. opiskelijapalveluihin, stipendeihin tai asumiseen). Tuen suuruudesta käydään yhä poliittista keskustelua, jossa arviot vaihtelevat 20–80 miljoonan euron välillä. Uudistuksen myötä korkeakoulut saavat myös vapaasti päättää EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden lukukausimaksujen suuruuden. Tällä hetkellä vaihteluväli on kotimaisten ja EU/ETA-opiskelijoiden 1 500 eurosta aina yli 30 000 euroon. Lainuudistuksen arvioidaan nostavan lukukausimaksuja lähivuosina selkeästi.

Alankomaiden korkeakoulutuksen kansainvälisestä yleismarkkinoinnista ja koordinoinnista vastaa Nuffic, jonka toiminnan rahoittavat pääasiassa opetus- ja ulkoministeriö. Nufficin pääasiallisena tehtävänä on tehdä maan korkeakoulutusta tunnetuksi. Korkeakoulut ovat vastuussa opiskelijoiden varsinaisesta rekrytoinnista, mutta Nuffic mm. tuottaa vuosittain kirjasen, jossa listataan kaikki englanninkieliset koulutusohjelmat hintoineen. Noin 180 työntekijän pääkonttorin lisäksi Nuffic ylläpitää toimistoja (Netherlands Education Support Office NESO) Kiinassa, Taiwanissa ja Indonesiassa. Lähivuosina avataan toimistot mm. Vietnamiin, Meksikoon ja Intiaan. Nykyisten toimistojen koot vaihtelevat Taiwanin kolmesta Kiinan 15 työntekijään. Nuffic myös koordinoi erityisohjelmaa indonesialaisille opiskelijoille sekä ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroista rahoittamaa stipendiohjelmaa (Netherlands Fellowship Program NFP), joka on suunnattu pääasiassa Saharan eteläpuolisille maille. Vuonna 2004 NFP:stä haki apurahaa 3 135 hakijaa, ja 401 eli 13 % hakijoista sai apurahan. Apuraha kattaa muun muassa matkustus- kustannukset ja lukukausimaksut.

Lahjakkaimpien liikkuvuutta edistetään opetusministeriön rahoittamalla viiden miljoonan euron rahastolla (Huygens Scholarship Programme HSP), josta miljoona on varattu alankomaalaisten opiskeluun ulkomaisissa yliopistoissa. Myös EU-alueen ulkopuolisille opiskelijoille tarjolla olevat HSP-stipendit sisältävät lukukausimaksujen lisäksi matkustus- ja viisumikulut, vakuutuksen sekä 900 euron kuukausittaisen avustuksen. HSP-stipendejä voi hakea vain, jos korkeakoulu on jo hyväksynyt opiskelijan. Ohjelmassa ei tällä hetkellä ole maa- tai alakohtaisia painotuksia, mutta lainsäädäntö antaa opetusministeriölle valtuudet niihin. Hyvin suosittuja aloja ovat taiteet, teknologia sekä oikeustiede. Valtiorahoitteisten ohjelmien lisäksi korkeakoulujen laitokset ja tiedekunnat, erilaiset järjestöt ja säätiöt ylläpitävät omia pienimuotoisia ohjelmiaan, joiden kaikkien markkinointia Nuffic hoitaa internet-hakupalvelunsa avulla. Alankomaiden opiskelijoiden taloudellista tilannetta käytetään ajoittain arviointiperusteena alankomaalaisille, jotka haluavat opiskella ulkomaisissa yliopistoissa, mutta ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden stipendit perustuvat aiempaan opintomenestykseen.

Ulkomaisten opiskelijoiden oleskelu- ja työlupaprosesseissa on esiintynyt huomattavaa viivästymistä, mikä pyritään ratkaisemaan. Opiskelijat voivat anoa työlupaa, joka oikeuttaa 10 viikoittaiseen työtuntiin. Korkeakoulututkinnon suorittaneille suurituloisille (yli 45 000 euroa vuodessa) ulkomaalaisille (kennismigranten) luotiin vuonna 2004 nopeutettu oleskelu- ja työlupaprosessi.

Alankomaiden korkeakoulutuksen kansainvälistymisen pitkäaikaiset päätavoitteet ovat olleet kansainvälisen opiskeluympäristön luominen myös kotimaisille opiskelijoille sekä maan tietämysalojen vahvistaminen. Nufficin mukaan Alankomaiden korkeakoulutuksen vahvuuksiksi on katsottu laaja englanninkielinen tarjonta, kohtuulliset lukukausimaksut verrattuna brittiläisiin ja yhdysvaltalaisiin yliopistoihin, hyvä hinta-laatusuhde sekä monikulttuurinen elinympäristö. Päätavoitteena ei ole saada kaikkia ulkomaalaisopiskelijoita jäämään Alankomaihin valmistumisen jälkeen. Esimerkiksi kehitysyhteistyövaroista rahoitetun NFP:n kautta tuetut opiskelijat joutuvat allekirjoittamaan sopimuksen, jonka mukaan he palaavat kotimaahansa valmistumisen jälkeen.

Viime vuosina Alankomaihin on perustettu useita yksityisiä yliopistoja. Myös valtiorahoitteiset yliopistot ovat aloittaneet omia liiketoimintalogiikalla toimivia koulutusohjelmiaan ulkomaisille tutkinto-opiskelijoille. Julkilausuttu tavoite on kasvattaa itse lukukausimaksunsa maksavien määrää.

Lähteet

Amkota-tietokanta (2006): Opetusministeriön ylläpitämä tietokanta ammattikorkeakouluja koskevista tilastoista. <http://www.csc.fi/amkota>.

Ammattikorkeakoulujen tavoitesopimukset Opetusministeriön kanssa (2003): Kaikkien ammattikorkeakoulujen tavoitesopimukset vuosille 2004–2006. [http://www.minedu.fi/opm/koulutus/ammattikorkeakoulut/amktulosopimukset /Sopimukset_04_06/ amktulosopimukset2004 _2006.html](http://www.minedu.fi/opm/koulutus/ammattikorkeakoulut/amktulosopimukset/Sopimukset_04_06/amktulosopimukset2004_2006.html), luettu 28.2.2006.

Ammattikorkeakoulujen vieraskielisen koulutuksen yhteishaku (2005): Selvitystyöryhmän raportti 12.12.2005. <http://www.pinnet.fi>.

CIMO (2006a): Why Finland? http://finland.cimo.fi/why_finland.html, luettu 2.1.2006.

CIMO (2006b): Discover Finland. http://finland.cimo.fi/why_finland.html, luettu 2.1.2006.

Erasmus (2006): Erasmus-ohjelmasta lisätietoja saatavilla Internetistä esimerkiksi seuraavista osoitteista: <http://www.cimo.fi/Resource.phx/cimo/socrates/erasmus.htx> ja http://europa.eu.int/comm/education/programmes/socrates/erasmus/erasmus_en.html, luettu 2.1.2006

Eurodata (2006): Eurodata – Student Mobility in European Higher Education (Toim.) Kelo, M., Teicher, U. & Wächter, B. Bonn: Lemmens Verlags- & Medieengesellschaft mbH.

Huusko, M. & Muhonen, R. (2003): Yliopistojen jännitteiset arvot. *Kasvatus* 34, 3, 219–229.

Högskoleverket (2005): The Internationalisation of Higher Education in Sweden. Högskoleverkets rapportserie 2005:27 R. Stockholm: National Agency for Higher Education. http://english.hsv.se/digitalAssets/3871_0527R.pdf, luettu 4.1.2006.

Kota-tietokanta (2006): Opetusministeriön ylläpitämä tietokanta yliopistoja koskevista tilastoista. <http://www.csc.fi/kota/aihelista1.html>.

Lanzendorf, U. (2006): Foreign Students and Study Abroad Students. Teoksessa Eurodata – Student Mobility in European Higher Education (Toim.) Kelo, M., Teicher, U. & Wächter, B. Bonn: Lemmens 2006, 7–53.

Leppävuori, J. & Olkinuora, P. (2005): Taustakartoitus markkinointiviestintäsuunnitelman laatimiseksi ammattikorkeakoulujen kansainväliselle toiminnalle. Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulu, Liiketalouden koulutusohjelma. Opinnäytetyö. <http://www.pinnet.fi/kv-markkinointiviestint%E4kartoitus.pdf>, luettu 2.1.2006.

Michelsen, K.-L. (2004): Kansainvälistyvä yliopisto. Suomalaisen yliopistojärjestelmän haasteet. Sitran julkaisusarja, 270. Helsinki: Edita Prima Oy.

Muche, F., Kelo, M. & Wächter, B. (2004): The Admission of International Students into Higher Education. Policies and Instruments. ACA Papers on International Cooperation in Education. Bonn: Lemmens Verlags- & Medieengesellschaft mbH.

OECD (2003): Reviews of National Policies for Education. Polytechnic Education in Finland. OECD Organisation for Economic Co-operation and Development Education & Skills, 1–221.

OECD (2005): Education at a Glance. OECD Indicators 2005. Paris.

Opetusministeriö (2005): Korkeakoulujen ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden maksutyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:22. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.

Pinnet (2006): Ammattikorkeakoulujen kansainvälisen toiminnan kehittämisverkosto. <http://www.pinnet.fi/index.html>, luettu 28.2.2006.

Pratt, J., Kekäle, T., Maassen, P., Papp, I., Perellon, J. & Uitti, M. (2004): Equal, but Different. An Evaluation of the Postgraduate Studies and Degrees in Polytechnics – Final Report. Korkeakoulujen arviointineuvosto, 11:2004.

Richardson, D. (2001): Fund-raising. Teoksessa International Alumni Relations (Toim.) Richardson, D. EAIE Occasional paper, 13, 33–39.

Richters, E. (2006): The Netherlands. Teoksessa Eurodata – Student Mobility in European Higher Education (Toim.) Kelo, M., Teicher, U. & Wächter, B. Bonn: Lemmens, 141–149.

Ringborg, E. (2006): Studieavgifter i högskolan (SOU 2006:7). Stockholm: Edita Sverige AB. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/71/00/9316e296.pdf>, luettu 1.2.2006.

Sitra (2005): Suomi innovaatiotoiminnan kärkimaaksi. Kilpailukykyinen innovaatioympäristö - kehittämisohjelman loppuraportti. Helsinki: Edita Prima Oy.

Suomen yliopiston rehtoreiden neuvosto (2005): Manifesti. <http://www.rectors-council.helsinki.fi/manifesti2005.pdf>, luettu 3.12.2005.

SAMOK (2005): 15 pohdinnan arvoista asiaa lukukausimaksuista. http://www.samok.fi/SAMOK_lukukausimaksut.pdf, luettu 5.12.2005.

SYL (2005): Lukukausimaksut puhuttavat. http://www.syl.helsinki.fi/asiakirjat/lukukausimaksu_kom/view?searchterm=lukukausimaksut, luettu 5.12.2005.

Taajamo, M. (2005): Ulkomaiset opiskelijat Suomessa: Kokemuksia opiskelusta ja oppimisesta, elämästä ja erilaisuudesta. JY 11/2005. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Taxell, C. (2004): Korkeakoulujen kansainvälistymisen merkitys. Esitelmä Kansainvälisten asioiden hallinnon kevätpäivillä, 5.5.2004. Turku.meetturku.utu.fi/Luentomateriaali/Kv-kevatpaivat%205%205%202004.ppt, luettu 30.12.2005.

Tilastokeskus (2005): Oppilaitostilastot 2004. Koulutus 2004:3. Helsinki: Yliopistopaino.

Tilastokeskus (2006a): Koulutustilastot. <http://www.stat.fi>, luettu 15.12.2005.

Tilastokeskus (2006b): Suomen bruttokansantuote. <http://www.stat.fi>, luettu 20.2.2006.

Valtiovarainministeriö (2004): 2000-luvun kasvupolitiikan haasteet. Miten Suomi pärjää ikääntymisestä ja kansainvälisen kilpailun kiristymisestä? Julkaisuja 1/2004. Helsinki: Edita Prima Oy.

World Economic Forum (2006): Kilpailukykymittaus. <http://www.weforum.org/>, luettu 27.2.2006.

Yliopistojen tulossopimukset opetusministeriön kanssa (2006): Kaikkien yliopistojen tulossopimukset OPM:n kanssa. <http://www.minedu.fi/opm/koulutus/yliopistokoulutus/ohjausjarjestelma.html#tulossopimukset>, luettu 28.2.2006.

Zirra, P. (2006): Finland. Teoksessa Eurodata – Student Mobility in European Higher Education (Toim.) Kelo, M., Teicher, U. & Wächter, B. Bonn: Lemmens Verlags- & Medieengesellschaft mbH, 128–140.

Painamattomat lähteet

Garam, I. (2005): Kysely ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden rekrytoinnista, hausta ja valinnasta suomalaisiin korkeakouluihin – Yhteenveto tuloksista. Painamaton.

Kaj Malm, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n pääsihteeri. Puhelinkeskustelu 3.3.2006.

Kehityksmaista tulevien opiskelijoiden opintojen tukeminen Suomessa; työryhmän suosituksia ja ehdotuksia jatkotoimenpiteiksi (2006): OPM:n ja UM:n yhteinen virkamiestyöryhmä. Painamaton.

Oulun seudun ammattikorkeakoulu (2005): Ulkomaalaiset tutkinto-opiskelijat ammattikorkeakouluissa. Painamaton.

Tapio Markkanen, Suomen yliopistojen rehtorien neuvoston pääsihteeri. Puhelinkeskustelu 3.3.2006.

Lite

Ulkomaiset tutkinto-opiskelijat Suomessa ja lukukausimaksujen yhteys opiskelijamääriin eri maissa

Ulkomainen tutkinto-opiskelija

Suomessa erilaiset ulkomaisten tutkinto-opiskeluiden määrittelyt ja selkeiden, yhdenmukaisten kriteerien puuttuminen ovat johtaneet siihen, että eri tilastojen esittämissä määrissä on vaihteluita (ks. tarkemmin esim. OPM 2005:22; Tilastokeskus 2005; Tilastokeskus 2006a; Zirra 2006, 128–132). Korkeakoulujen tavat määrittellä ulkomainen hakija ja opiskelija vaihtelevat korkeakouluittain: kansalaisuus ja pohjakoulutuksen suorittamismatkaa ovat lähes yhtä yleisiä ulkomaisen opiskelijan määrittelytapoja (Garam 2005). Tilastoinnissa on ongelmia myös kansainvälisesti. Tilastointia sekä tilastoinnin kriteereitä tuleekin todenmukaisen ja vertailukelpoisen tiedonsaannin lisäämiseksi selventää ja yhtenäistää. Suomessa on kahdenlaisia ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita: Suomeen rekrytoituja tutkinto-opiskelijoita ja muista syistä Suomeen saapuneita ja nykyisin Suomessa asuvia ulkomaalaisia tutkinto-opiskelijoita¹.

Se, kumpaan ryhmään tutkinto-opiskelija kuuluu, vaikuttaa keskeisesti opintoetuuksien saamiseen. Ensimmäinen ryhmä ei saa opintotukea, toiseen ryhmään kuuluvat ovat oikeutettuja kaikkiin korkeakoulu-opiskelijoille tarjottuihin opintososiaalisiin etuuksiin, mukaan lukien siis opintotukeen. Mikäli maksutyöryhmän (2005:22) esitys hyväksytään eduskunnassa, ulkomaisen tutkinto-opiskelijan määrittely selkiintyy: ulkomaisiksi opiskelijoiksi katsotaan kaikki muut kuin Suomen kansalaiset tai Suomesta oleskeluluvan muilla kuin opiskeluun perustuvilla syillä saaneet opiskelijat.

Tästä lähtien tarkastelun kohteena ovat ainoastaan ne ulkomaiset tutkinto-opiskelijat, jotka ovat saapuneet Suomeen ensisijaisesti opiskelun takia. Tässä työssä käytetään toistensa synonyymeina ulkomaisen tutkinto-opiskelijan lähtömaata ja kansalaisuutta/kansallisuutta siitä syystä, että eri lähteistä saaduissa tilastoissa ja muussa kirjallisuudessa käytetään näitä eri termejä vaihtelevasti. Tämän selvityksen kannalta edellä mainittujen käsitteiden mahdolliset erot eivät ole relevantteja.

¹ Lukuvuonna 2002–2003 Suomessa opiskeli yhteensä 7 361 varsinaista ulkomaista tutkinto-opiskelijaa, jotka ovat tämän selvityksen kohdejoukko. Eri syistä Suomessa asuvia ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita oli samana ajankohtana yhteensä 1 986. Näistä kymmenen yleisintä kansallisuutta suuruusjärjestyksessä olivat seuraavat: Venäjä 547, Viro 214, Ruotsi 159, Iso-Britannia 65, Saksa 57, Yhdysvallat 57, Iran 41, Kiina 39, Somalia 34, Nigeria 31 (Zirra 2006, 131–132). Tilastotiedot Zirra (2006) on saanut Tilastokeskuksesta ja Kelasta.

Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ja sen kehitys

Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista suomalaisissa korkeakouluissa lukuvuonna 2002–2003 opiskelleista oli 2,5 %. (N = 291 664). Naisia heistä oli 46,5 %. Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden kymmenen yleisintä kansallisuutta suuruusjärjestyksessä olivat seuraavat (suluissa on esitetty heidän osuutensa kaikista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista): Kiina (15 %), Venäjä (14,7 %), Ruotsi (7,6 %), Viro (7,2 %), Saksa (4 %), Yhdysvallat (2,3 %), Kenia (2,2 %), Iso-Britannia (2,2 %), Ranska (1,7 %), Bangladesh (1,6 %). (Zirra 2006, 130–131.)

Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ajanjaksona 1999–2003 lisääntyi 52 prosentilla. Tänä aikana Kiinasta ja Venäjältä tulleiden tutkinto-opiskelijoiden määrä lisääntyi yli 100 prosentilla. Muutoin Suomeen tulleiden tutkinto-opiskelijoiden lähtömaakohtaisissa osuuksissa tapahtui vain vähän muutoksia (Zirra 2006, 132).

Vuonna 2004 korkeakouluissa (mukaan laskettuna ammattikorkeakouluissa nuorten koulutuksessa opiskelevat ja yliopistossa myös jatkotutkintoa suorittavat) opiskeli 8 438 ulkomaista tutkinto-opiskelijaa, ja heidän osuutensa kaikista korkeakoulussa opiskelevista oli 3 % (N = 283 536) (Amkota 2006; Kota 2006).

Ulkomaiset hakijat ja opiskelun aloittaneet

Garamin (2005)² korkeakouluilla teettämässä selvityksessä ilmeni, että ulkomaalaisten rekrytoinnin suurin ongelma ei ole liittynyt hakijoiden määrään vaan ennemminkin hakijoiden laatuun. Garamin (2005) ja korkeakoulujen käyttämä käsite ”hakijoiden ja opiskelijoiden laatu” on harhaanjohtava, sillä kysymyksessä on todellisuudessa se, että opiskelija on väärällä alalla opiskelemassa ja/tai että hänen pohjatietonsa eivät ole riittävät. Halukkaista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista ei ole ollut pulaa. Pulaa on ollut enemmänkin lahjakkaista, kielitaitoista ja motivoituneista opiskelijoista. (Garam 2005.) Garamin (2005) mukaan lukukausimaksujen puolesta puhuu se, että korkeakoulut katsovat niiden vähentävän ei-motivoituneiden hakijoiden määrää. Kaikilla aloilla ei kuitenkaan ole ollut pulaa lahjakkaista, kielitaitoisista ja motivoituneista opiskelijoista. Tilanne on ollut suorastaan päinvastainen ainakin Taideteollisessa korkeakoulussa ja Sibelius-Akatemiassa. Avoimeksi kysymykseksi kuitenkin jää se, vähentävätkö mahdolliset lukukausimaksut myös motivoituneiden, kielitaitoisten ja lahjakkaiden hakijoiden määrää.

Ulkomaisten tutkinto-opiskelijakandidaattien määrä ja osuus kaikista hakijoista on lisääntynyt selvästi sekä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa vuodesta 2000 vuoteen 2003 (ks. tarkemmat tiedot taulukosta 1).

² Garam (2005) lähetti keväällä 2005 korkeakouluille kyselyn ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden rekrytoinnista, hausta ja valinnasta suomalaisiin korkeakouluihin. Kyselyyn vastasi yhteensä 43 korkeakoulua; 25 ammattikorkeakoulua ja 18 yliopistoa. Näin ollen tutkimuksen edustavuutta voidaan pitää hyvänä.

Taulukko 1. Kaikki korkeakouluihin vuosina 2000–2003 hakeneet ja ulkomaisten hakijoiden määrä ja prosenttiosuus kaikista hakijoista.

Vuosi	Ammattikorkeakoulut			Yliopistot		
	Kaikki hakijat 1)	Ulkomaiset hakijat 2)	Ulkomaiset hakijat %	Kaikki hakijat 3)	Ulkomaiset hakijat 2)	Ulkomaiset hakijat %
2000	104 218	4 799	4,6	65 524	2 286	3,5
2001	102 145	6 758	6,6	62 470	2 592	4,1
2002	101 027	7 634	7,6	64 184	2 829	4,4
2003	108 672	9 396	8,6	64 324	3 428	5,3

1) Lähde: Amkota 2006. 2) Lähde: Zirra 2006, 135. 3) Lähde: Kota 2006. Kaikki hakijat tarkoittaa valintakokeisiin osallistuneita.

Ammattikorkeakouluihin vuonna 2004 opiskelijoiksi hakeneiden kansallisuudet suuruusjärjestyksessä olivat seuraavat: Bangladesh (N=1 310), Kiina (N=1 238), Kenia (N=1 166), Nigeria (N=1 024), Ghana (N=948), Venäjä (N=647), Viro (N=258), Kamerun (N=233), Nepal (N=215), Pakistan (N=209), Etiopia (N=194), Tansania (N=193), Vietnam (N=120), Ruotsi (N=119), Iran (N=119) ja Marokko (N=107) (Oulun seudun ammattikorkeakoulu 2005). Kuten edellä esitetyistä luvuista havaitaan, suurimmista hakijoiden kansallisuuksista ainoastaan Viro ja Ruotsi olivat EU-maita. Yliopistojen osalta ei ole saatavilla tietoa opiskelijoiksi hakeneiden kansallisuuksista.

Yliopistoissa aloittaneiden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden prosentuaalinen osuus kaikista yliopistoissa opintonsa aloittaneista on vuotta 2004 lukuun ottamatta ollut suurempi kuin ammattikorkeakoulussa opintonsa aloittaneiden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden prosentuaalinen osuus. Taulukosta 2 nähdään kuitenkin, että aloittaneiden absoluuttinen määrä on ammattikorkeakouluissa kaikkina tarkasteluvuosina ollut suurempi kuin yliopistoissa.

Taulukko 2. Korkeakouluissa vuosina 2000–2004 opintonsa aloittaneet ja ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden prosentuaalinen osuus kaikista aloittaneista.

Vuosi	Ammattikorkeakoulut			Yliopistot		
	Kaikki 1. vuoden opiskelijat 1)	Ulkomaiset 1. vuoden opiskelijat 2)	Ulkomaiset 1. vuoden opiskelijat %	Kaikki 1. vuoden opiskelijat 3)	Ulkomaiset 1. vuoden opiskelijat 2)	Ulkomaiset 1. vuoden opiskelijat %
2000	33 028	710	2,1	19 919	698	3,5
2001	31 837	930	2,9	20 651	733	3,5
2002	31 417	895	2,8	21 013	864	4,1
2003	32 842	1 004	3,1	20 933	853	4,1
2004	32 692	1 289	3,9	20 420	761	3,7

1) Lähde: Amkota 2006. 2) Lähde: Zirra 2006, 135. 3) Lähde: Kota 2006.

Taulukkoon 3 on laskettu edellisten taulukkojen lukuja hyväksi käyttäen korkeakoulusektorin mukaan eroteltuna ulkomaisista hakijoista opintonsa aloittaneet. Näiden laskelmien perusteella ei voi tehdä päätelmiä siitä, kuinka moni hakijoista on hyväksytty, eikä siitä, kuinka moni hyväksytyistä on opintonsa aloittanut. Tämä kuvaa vain sitä, kuinka moni ulkomaisista tutkinto-opiskelijan paikkaa hakeneista on aloittanut opintonsa Suomessa. Kuten taulukosta 3 ilmenee, ammattikorkeakouluissa hakijoista aloittaneiden prosentuaalinen osuus vuosina 2000–2003 oli

huomattavasti alhaisempi kuin yliopistoissa. Erityisesti ammattikorkeakoulussa hakijoiden suhde aloittaneisiin on ollut koko tarkasteluajanjakson laskusuuntainen.

Taulukko 3. Ulkomaisista hakijoista opintonsa aloittaneet korkeakoulusektorin mukaan eroteltuna vuosina 2000–2003 (%).

Vuosi	Ammattikorkeakoulut			Yliopistot		
	Ulkomaiset hakijat	Aloittaneet	Hakijoista aloittaneet %	Ulkomaiset hakijat	Aloittaneet	Hakijoista aloittaneet %
2000	4 799	710	14,8	2 286	698	30,5
2001	6 758	930	13,8	2 592	733	28,3
2002	7 634	895	11,7	2 829	864	30,5
2003	9 396	1 004	10,7	3 428	853	24,9

Siitä huolimatta, että taulukon 3 luvut eivät kerro, kuinka moni ulkomaisista hakijoista on hyväksytty eikä kuinka moni hyväksytyistä on opintonsa aloittanut, on tässä yhteydessä tärkeää pohtia opintojen aloittamiseen mahdollisesti yhteydessä olevia erilaisia hypoteettisia tekijöitä. Saattaa olla, että vaikka ulkomaiset hakijat hyväksyttäisiinkin, he eivät aloita opintoja. Ruotsissa on havaittu, että ulkomailta rekrytoitujen tutkinto-opiskelijoiden opiskelemaan saapumisessa on suuria vaihteluita, mikä tekee ennustamisen mahdottomaksi. Esimerkkinä yhteen korkeakouluun haki 927 ulkomaalaista, joista 426 hyväksyttiin. Kuitenkin heistä ainoastaan 116 eli 27 % hyväksytyistä saapui aloittamaan opinnot (Högskoleverket 2005, 54.). Osaltaan ainakin tämä kertoo siitä, että kilpailu lahjakkaista ulkomaisista opiskelijoista on kovaa. On ilmeistä, että he valitsevat parhaimman mahdollisen niistä opiskelupaikoista, joihin heidät on hyväksytty, koulun maineen, koulutuksen laadun ja myös muiden tekijöiden, kuten tarjolla olevien etujen, mukaan. Käytäntö on osoittanut, että EU/ETA-maiden ulkopuolisista maista pääsykokeisiin ilmoittautuneilla hakijakandidaateilla sekä koulutukseen hyväksytyillä opiskelijoilla on ollut runsaasti ongelmia viisumin saamisessa, tai sen saaminen on viivästynyt niin paljon, että he eivät ole päässeet pääsykokeisiin tai aloittamaan opintojaan koulutuksen alkaessa.

Taulukosta 3 nähtiin, että erityisesti ammattikorkeakouluihin hyväksytyjen opiskelijoiden määrän suhde aloittaneiden määrään on ollut laskusuuntainen. Monelta osin tämä voi selittyä juuri viisumin sekä oleskeluluvan saamisen vaikeudella. On varsin ristiriitaista, että opetusministeriö on asettanut korkeakouluille tavoitteet ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän lisäämiseksi, mutta sisäasianministeriö ei kuitenkaan ole helpottanut hyväksytyjen, EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden maahantulosäädöksiä.

Toisaalta myös suomalaiset hakevat vieraskielisiin koulutusohjelmiin, ja siten kilpailu opiskelupaikoista voi olla kovaa. Vuonna 2005 ammattikorkeakoulujen vieraskielisiin koulutusohjelmiin otettiin opiskelijoita 25 ammattikorkeakoulussa, aloituspaikkoja oli 1 508. Niistä 25–50 % pyrittiin täyttämään ulkomaisilla opiskelijoilla. Hakijoita oli yhteensä noin 11 000. (Oulun seudun ammattikorkeakoulu 2005.) Sekä ammattikorkeakouluittain että koulutusaloittain on ollut suurta vaihtelua siinä, onko opiskelijapaikoista kilpailua suomalaisten ja ulkomaisten hakijoiden kesken. Pääsääntöisesti voidaan kuitenkin todeta, että joihinkin vieraskielisiin, ennen kaikkea tekniikan alan koulutusohjelmiin, on ollut vaikea saada suomalaisia hakijoita. Sen sijaan joihinkin kaupallisen alan koulutusohjelmiin on ollut kovaa kilpailua. Yliopistoissa vieraskielisissä ohjelmissa opiskelevista suuri osa on suomalaisia. Kilpailu opiskelupaikoista yliopistoissa on kovaa.

Koska maksutyöryhmän muistiossa (2005:22) opiskelun maksullisuus esitettiin ainoastaan EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulevien tutkinto-opiskelijoiden kohdalla, tarkastellaan seuraavassa luvussa edellä mainittua muistiota tarkemmin ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita heidän lähtömaansa mukaan eroteltuna. Tarkastelu selventää sitä, miten paljon Suomessa on viimeksi saatavilla olleiden tilastojen mukaan EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevia tutkinto-opiskelijoita ja mikä näiden opiskelijoiden osuus on kaikista opiskelijoista ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa kokonaisuudessaan sekä korkeakouluittain. Tarkastelun tavoitteena on osoittaa, miten stipendit jakautuisivat korkeakoulusektoreittain sekä korkeakouluittain ensimmäisenä vuonna, jos laskentaperusteena olisi vain yksi vuosi ja se olisi 2004. Niin ikään tarkastelu näyttää korkeakouluittain sen, kuinka lähellä tai kaukana ne ovat tavoitteistaan. Käytännössä nämä laskemat tulee tehdä uudestaan, mikäli stipendirahaston toiminta käynnistetään, mutta nämä luvut antavat kuvan nykyisestä tilanteesta. Ennen kaikkea näitä lukuja käytetään hyväksi stipendiohjelman vaikuttavuuden arvioinnissa. Vaikka tässä selvityksessä ei pystytä vastaamaan kysymykseen, ovatko ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden opiskelualat riippuvaisia vieraskielisen koulutustarjonnan rajoitteista vai opiskelijoiden aidosta kiinnostuksesta, tarkastellaan tässä yhteydessä myös ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden yleisimpiä koulutusaloja.

Nykyiset ulkomaiset tutkinto-opiskelijat

Kuten edellä jo tuotiin esille, Suomessa opiskeli vuonna 2004 yhteensä 8 438 ulkomaista tutkinto-opiskelijaa. Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus oli siis 3 % kaikista korkeakouluopiskelijoista. Heistä 45 % opiskeli ammattikorkeakoulussa ja 55 % yliopistossa. Yliopistossa opiskelevista 34 % oli jatko-opiskelijoita (N = 1 579). Muuta tutkintoa yliopistossa suorittavia sekä opiskelijoita, joiden koulutusaste oli tuntematon, oli yhteensä 46. (Amkota 2005; Kota 2006; Tilastokeskus 2006a.) Nämä opiskelijat ovat seuraavissa laskelmissa jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Tietolaatikkossa on esitetty tiivistetysti vuonna 2004 opiskelleiden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden perustiedot (samat tiedot on esitetty johdannossa). Esitetyissä luvuissa on jonkin verran tilastojen epätarkkuuksista johtuvia puutteita, joista kerrotaan tässä luvussa myöhemmin.

Perustiedot vuoden 2004 ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista

- Ulkomaisia perustutkinto-opiskelijoita oli yhteensä **6 813**, eli ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus oli 2,4 % kaikista perustutkintoa opiskelevista. Heistä 55 % opiskeli ammattikorkeakoulussa (N = 3 765) ja 45 % yliopistossa (N = 3 048; alemmaa korkeakoulututkintoa suoritti 99 opiskelijaa ja ylempää korkeakoulututkintoa 2 949 opiskelijaa).
- Nuorten koulutuksessa ammattikorkeakouluissa opiskelevista 3,4 % oli ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita ja yliopistossa perustutkintoa opiskelevista 1,8 %.
- Kaikista ulkomaisista korkeakoulussa perustutkintoa suorittavista opiskelijoista vain 31,5 % (N = 2 145) oli EU-maista. Yliopistojen perustutkinto-opiskelijoista³ heitä oli 38 % (N = 1 169) ja ammattikorkeakoulujen perustutkinto-opiskelijoista 26 % (N = 976). Näin ollen sekä ammattikorkeakouluissa (74 %, N = 2 789) että yliopistoissa perustutkintoa (62 %, N = 1 879) suorittavista suurin osa oli kotoisin EU-maiden ulkopuolisista maista. (Amkota 2006; Kota 2006; Tilastokeskus 2006a.)

³ Yliopistojen laskelmissa ovat mukana myös ETA-maista tulleet opiskelijat.

Ammattikorkeakouluissa kaikkien nuorten koulutuksessa opiskelevien sekä ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden yleisimmät koulutusalat prosenttiosuuksineen sekä heidän osuutensa kaikista nuorten koulutuksessa olevista alan opiskelijoista vuonna 2004 on esitetty taulukossa 4. Taulukosta nähdään, että eniten opiskelijoita oli tekniikan ja liikenteen alalla, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla. Ulkomaisia opiskelijoita oli eniten näillä samoilla koulutusaloilla. Noin 65 % ulkomaisista opiskelijoista opiskeli näillä koulutusaloilla. Keskeistä olisi ollut selvittää, mitkä olivat heidän koulutusohjelmansa, mutta siitä ei ollut tilastotietoja saatavilla. Ammattikorkeakouluissa ulkomaisten opiskelijoiden prosentuaalinen osuus kaikista nuorten koulutuksessa opiskelevista vuonna 2004 oli 3,4 %. Koulutusalaakohtaisesti heidän osuutensa oli suurin yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla; 5,6 % kaikista alan opiskelijoista (ks. tarkemmat tiedot taulukosta 4).

Taulukko 4. Ammattikorkeakoulussa vuonna 2004 kaikkien nuorten koulutuksessa opiskelleiden yleisimmät koulutusalat (%) ja ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden yleisimmät koulutusalat (%) sekä heidän osuutensa kaikista nuorten koulutuksessa opiskelevista (%).

Koulutusala	Kaikkien opiskelijoiden yleisyys (%)	Ulkomaisten opiskelijoiden yleisyys (%)	Ulkomaisten opiskelijoiden osuus kaikista opiskelijoista
Tekniikan ja liikenteen ala	33,7	35	3,6
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	19,9	32	5,6
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	21	16	2,6
Luonnontieteiden ala	5,6	6	3,6
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	6,2	5	3,0
Kulttuuriala	9,3	5	1,8
Luonnonvara- ja ympäristöala	3,3	0,5	0,5
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	1,0	0,1	0,4
Yhteensä	100	100	Ka 3,4
N	(N = 109 489)	(N = 3 765)	(N = 3 765)

Lähde: Amkota 2006.

Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden jakaminen kahteen ryhmään, EU⁴- ja ETA-maista tulleisiin ja EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulleisiin, ei ollut ongelmantonta. Saatavilla ei ollut tarkkaa tietoa, kuinka moni ammattikorkeakouluissa opiskelevista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista oli ETA-maista. Tästä syystä tarkastelut jouduttiin tekemään muuttujilla EU-maat vs. muut maat. EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulleiden tutkinto-opiskelijoiden määrä on todellisuudessa arviolta enintään 10–30 opiskelijaa vähemmän. Tämä tulee ottaa huomioon kaikkien seuraavien ulkomaisia ammattikorkeakouluopiskelijoita koskevien tarkasteluiden luotettavuudessa.

Taulukossa 5 on esitetty edellä mainittujen opiskelijoiden yleisimmät koulutusalat lähtömaakerroitelun suhteen. Siitä nähdään, että tekniikan ja liikenteen alan opiskelu oli vuonna 2004 suhteellisesti lähes kaksi kertaa yleisempää EU-maiden ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden keskuudessa kuin EU-maista tulleiden.

⁴ Vuonna 2004 EU:n uusien jäsenmaiden (Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Puola, Slovakia, Slovenia, Tsekki, Unkari ja Viro) opiskelijat on tilastoissa sijoitettu oikein eli EU-maihin kuuluviksi.

Taulukko 5. Ammattikorkeakoulussa vuonna 2004 opiskelleiden yleisimmät koulutusalat lähtömaaerottelun (EU-maista ja EU-maiden ulkopuolelta tulleet) mukaan tarkasteltuna (%).

Koulutusala	EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulleiden opiskelijoiden yleisyys (%)	EU-maista tulleiden opiskelijoiden yleisyys (%)
Tekniikan ja liikenteen ala	39,3	22,2
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	31,7	33,9
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	14,8	20,1
Luonnontieteiden ala	6,6	4,0
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	4,2	8,8
Kulttuuriala	3,2	9,4
Luonnonvara- ja ympäristöala	0,3	1,1
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	0,0	0,4
Yhteensä	100 (N = 2 789)	100 (N = 976)

Lähde: Amkota 2006.

Taulukossa 6 on esitetty ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ja prosentuaalinen osuus kaikista nuorten koulutuksessa olevista opiskelijoista, EU:n ulkopuolisista maista tulleiden tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista sekä heidän prosentuaalinen osuutensa kaikista tutkinto-opiskelijoista ammattikorkeakouluittain. Kuten edellä tuotiin jo esille, kokonaisuudessaan 3,4 % nuorten koulutuksessa ammattikorkeakouluissa opiskelevista oli ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita vuonna 2004. Kuten taulukosta 6 nähdään, ammattikorkeakoulujen opiskelijamäärissä on suurta hajontaa. Pienimmässä ammattikorkeakoulussa, Humanistisessa ammattikorkeakoulussa, oli vuonna 2004 vain runsas 1 100 opiskelijaa.

Selkeästi suurimpia ammattikorkeakouluja olivat Turun ammattikorkeakoulu ja Helsingin ammattikorkeakoulu. Vaikka määrällisesti kolmanneksi eniten ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita oli Turun ammattikorkeakoulussa, oli ulkomaisten opiskelijoiden osuus ko. koulussa vain keskinkertaista luokkaa, 3,4 %. Pienten ammattikorkeakoulujen joukossa ulkomaisten opiskelijoiden osuus kaikista opiskelijoista oli suurin (ks. tarkemmat tiedot taulukosta 6). Suhteellisesti eniten ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita oli Arcada – Nylands svenska yrkeshögskolanissa, 10 % kaikista opiskelijoista. Lisäksi Vaasan ammattikorkeakoulussa ja Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulussa nämä osuudet olivat erityisen korkeita. Näistä erityisesti Vaasan ammattikorkeakoulussa oli ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista suuri osuus, yli 90 %, tullut EU-maiden ulkopuolelta. Kaiken kaikkiaan lähes 3/4 ammattikorkeakoulujen ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista vuonna 2004 oli EU:n ulkopuolisista maista.

Taulukko 6. Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ja prosentuaalinen osuus kaikista nuorten koulutuksessa olevista sekä EU-maiden ulkopuolelta tulleiden tutkinto-opiskelijoiden prosentuaalinen osuus kaikista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista ja heidän prosentuaalinen osuutensa kaikista opiskelijoista ammattikorkeakouluittain.

Ammattikorkeakoulu	Kaikki opiskelijat		Ulkomaiset opiskelijat		EU:n ulkopuolisten maiden opiskelijat	
	Määrä	Määrä	Osuus kaikista opiskelijoista	Määrä	Osuus kaikista ulkomaisista	Osuus kaikista opiskelijoista
Arcada – Nylands svenska yrkeshögskola	1 960	197	10,1	139	71	7,1
Diakonia-ammattikorkeakoulu	2 204	27	1,2	10	37	0,5
Espoo-Vantaan teknillinen ammattikorkeakoulu	3 826	254	6,6	201	79	5,3
Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu	2 293	63	2,7	57	90	2,5
Haaga Instituutin ammattikorkeakoulu	2 523	156	6,2	82	53	3,3
Helsingin ammattikorkeakoulu	7 567	184	2,4	111	60	1,5
Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulu	4 039	382	9,5	257	67	6,4
Humanistinen ammattikorkeakoulu	1 128	6	0,5	3	50	0,3
Hämeen ammattikorkeakoulu	4 704	59	1,3	37	63	0,8
Högskolan på Åland	ei tietoa	39	ei tietoa	8	21	ei tietoa
Jyväskylän ammattikorkeakoulu	5 432	129	2,4	86	67	1,6
Kajaanin ammattikorkeakoulu	1 666	43	2,6	40	93	2,4
Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu	2 139	119	5,6	66	55	3,1
Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu	2 909	79	2,7	58	73	2,0
Kymenlaakson ammattikorkeakoulu	3 979	101	2,5	85	84	2,1
Lahden ammattikorkeakoulu	4 249	130	3,1	102	78	2,4
Laurea-ammattikorkeakoulu	6 522	261	4,0	201	77	3,1
Mikkelin ammattikorkeakoulu	3 321	148	4,5	124	84	3,7
Oulun seudun ammattikorkeakoulu	6 146	130	2,1	107	82	1,7
Pirkanmaan ammattikorkeakoulu	3 237	48	1,5	36	75	1,1
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu	3 195	42	1,3	32	76	1,0
Rovaniemen ammattikorkeakoulu	2 509	59	2,4	44	75	1,8
Satakunnan ammattikorkeakoulu	5 203	75	1,4	55	73	1,1
Savonia-ammattikorkeakoulu	5 920	209	3,5	191	91	3,2
Seinäjoen ammattikorkeakoulu	3 908	34	0,9	24	71	0,6
Svenska yrkeshögskolan	1 642	84	5,1	59	70	3,6
Tampereen ammattikorkeakoulu	4 423	111	2,5	88	79	2,0
Turun ammattikorkeakoulu	8 065	276	3,4	210	76	2,6
Vaasan ammattikorkeakoulu	3 164	290	9,2	269	93	8,5
Yrkeshögskolan Sydväst	1 616	30	1,9	7	23	0,4
Yhteensä	109 489	3 765	3,4	2 789	74	2,5

Lähde: Amkota 2006.

Yliopistoissa opiskelevista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista ei ollut saatavilla yhtä hyvin tietoja kuin ammattikorkeakouluissa opiskelevista. Erityisen ongelman aiheutti se, ettei saatavilla ollut maksuttomia tilastoja pelkästään perustutkintoa suorittavien ulkomaisten opiskelijoiden määristä korkeakouluittain ja opinto-aloittain, vaan tilastoissa olivat mukana myös jatkotutkintoa suorittavat. Tarkemmat ja uudet laskelmat uusilla tilastoilla tulee tehdä, mikäli lukukausimaksut asetetaan. Silloinhan laskuperusteena ei käytettäisi pelkästään yhden vuoden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä per korkeakoulu.

Kaikkien vuonna 2004 yliopistossa koulutusasteesta riippumatta opiskelleiden sekä ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden yleisimmät opintoalat prosenttiosuuksineen ja ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista alan opiskelijoista on esitetty taulukossa 7. Siitä nähdään, että kaikkien opiskelijoiden sekä ulkomaisten opiskelijoiden viisi yleisintä opintoalaa olivat samat: teknillistieteellinen, humanistinen, luonnontieteellinen, yhteiskuntatieteellinen ja kauppatieteellinen. Lähes 80 % ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista opiskeli näillä edellä mainituilla opintoaloilla. Keskeistä olisi ollut selvittää se, mitkä olivat heidän pääaineensa, mutta siitä ei ollut tilastotietoja saatavilla. Opintoalakohtaisesti ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus oli selkeästi suurin kuvataidealalla; 16,3 % (ks. tarkemmat tiedot taulukosta 7).

Taulukko 7. Yliopistossa vuonna 2004 opiskelleiden yleisimmät opintoalat (%) ja ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden yleisimmät opintoalat (%) sekä heidän osuutensa kaikista opiskelijoista (%).

Opinto-ala	Kaikkien opiskelijoiden yleisyys %	Ulkomaisten opiskelijoiden yleisyys %	Ulkomaisten opiskelijoiden osuus kaikista opiskelijoista
Teknillistieteellinen	21,8	26,0	3,2
Humanistinen	15,6	17,4	3,0
Luonnontieteellinen	15,2	15,0	2,6
Yhteiskuntatieteellinen	10,5	10,2	2,6
Kauppatieteellinen	10,4	9,9	2,6
Kasvatustieteellinen	8,1	3,3	1,1
Lääketieteellinen	4,3	3,6	2,2
Oikeustieteellinen	2,7	0,7	0,7
Maatalous-metsätieteellinen	2,1	3,2	4,2
Terveystieteellinen	1,7	1,1	1,7
Teologinen	1,6	1,4	2,3
Taideteollinen	1,6	2,9	5,0
Psykologia	1,1	0,5	1,2
Farmasia	1,0	0,4	1,0
Musiikkiala	0,9	2,6	8,1
Liikuntatieteellinen	0,5	0,2	1,4
Teatteri- ja tanssiala	0,3	0,4	4,0
Hammaslääketieteellinen	0,3	0,4	3,0
Eläinlääketieteellinen	0,3	0,1	1,4
Kuvataideala	0,1	0,8	16,3
Yhteensä	100	100	Ka 2,7
N	(N = 174 047)	(N = 4 673)	(N = 4 673)

Lähde: Kota 2006.

Taulukossa 8 on esitetty ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden yleisimmät opintoalat lähtömaa-erottelun (EU/ETA-maista ja EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulleet) suhteen. Vuonna 2004 kaikista

ulkomaisista yliopisto-opiskelijoista 40,1 % oli EU/ETA-maista ja 59,9 % niiden ulkopuolisista maista. Taulukosta nähdään, että molemmissa lähtömaaryhmissä viisi yleisintä opintoalaa olivat samat. Suhteellisia osuuksia tarkasteltaessa havaitaan kuitenkin eroja. EU/ETA-maiden ulkopuolisista maista tulleiden opiskelijoiden selkeästi yleisin opintoala vuonna 2004 oli teknillistieteellinen; kolmasosa heistä opiskeli ko. alaa. Sen sijaan EU/ETA-maista tulleet opiskelijat opiskelivat yleisimmin humanistisella alalla (ks. tarkemmat tiedot taulukosta 8).

Taulukko 8. Yliopistoissa vuonna 2004 opiskelleiden yleisimmät opintoalat lähtömaaerottelun (EU/ETA-maista ja EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulleet) mukaan tarkasteltuna (%).

Opinto-ala	EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulleiden opiskelijoiden yleisyys (%)	EU/ETA-maista tulleiden opiskelijoiden yleisyys (%)
Teknillistieteellinen	33,4	14,9
Luonnontieteellinen	15,8	13,8
Humanistinen	13,1	23,9
Kauppätieteellinen	10,6	8,9
Yhteiskuntatieteellinen	9,5	11,2
Maatalous-metsätieteellinen	3,1	3,4
Kasvatustieteellinen	3,0	3,6
Lääketieteellinen	3,0	4,5
Taideteollinen	2,6	3,3
Musiikkiala	1,5	4,2
Teologinen	0,9	2,1
Terveystieteellinen	0,9	1,4
Oikeustieteellinen	0,7	0,7
Psykologia	0,5	0,5
Hammaslääketieteellinen	0,5	0,2
Farmasia	0,4	0,3
Liikuntatieteellinen	0,2	0,3
Kuvataideala	0,2	1,7
Teatteri- ja tanssiala	0,1	0,9
Eläinlääketieteellinen	0,0	0,4
Yhteensä	100	100
N	(N = 2 799)	(N = 1 874)

Lähde: Kota 2006.

Taulukossa 9 on esitetty ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ja prosentuaalinen osuus kaikista yliopistoissa opiskelevista sekä EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulleiden tutkinto-opiskelijoiden prosentuaalinen osuus kaikista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista sekä heidän prosentuaalinen osuutensa kaikista opiskelijoista yliopistoittain. Kuten taulukosta 9 nähdään, vuonna 2004 ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista yliopisto-opiskelijoista oli 2,7 %. Selkeästi korkein ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus oli Kuvataideakatemiassa; 16,3 %. Lisäksi Sibeliuksen Akatemiassa, Svenska handelshögskolanissa, Taideteollisessa korkeakoulussa sekä Åbo Akademiassa ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuudet olivat korkeita (ks. tarkemmat tiedot taulukosta 9).

Yliopistojen ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista 60 % oli EU/ETA-maiden ulkopuolelta. 13 yliopistossa yli puolet ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista oli kotoisin EU/ETA-alueen ulkopuolelta. Lappeenrannan teknillisen yliopiston ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista lähes 85 % oli EU/ETA-maiden ulkopuolelta. Vastaavasti Teknillisessä korkeakoulussa ja Tampereen teknillisessä yliopistossa heidän osuutensa oli yli 75 %. Selvästi vähiten heitä oli opiskelemassa taidekorkeakouluissa lukuun ottamatta Taideteollista korkeakoulua. EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulleiden tutkinto-opiskelijoiden prosentuaalinen osuus kaikista korkeakouluopiskelijoista vuonna 2004 oli 1,6 %. Heidän osuutensa kaikista opiskelijoista oli suurin Svenska handelshögskolanissa, Taide-teollisessa korkeakoulussa ja Teknillisessä korkeakoulussa.

Taulukko 9. Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ja prosentuaalinen osuus kaikista yliopistoissa opiskelevista¹⁾ sekä EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulleiden tutkinto-opiskelijoiden prosentuaalinen osuus kaikista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista sekä heidän prosentuaalinen osuutensa kaikista opiskelijoista yliopistoittain.

Yliopisto	Kaikki opiskelijat		Ulkomaiset opiskelijat		EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulleet opiskelijat	
	Määrä	Määrä	Osuus kaikista opiskelijoista	Määrä	Osuus kaikista ulkomaisista opiskelijoista	Osuus kaikista opiskelijoista
Helsingin yliopisto	36 932	1 120	3,0	586	52,3	1,6
Jyväskylän yliopisto	14 027	262	1,9	164	62,6	1,2
Oulun yliopisto	15 429	270	1,7	162	60,0	1,0
Joensuun yliopisto	7 601	236	3,1	158	66,9	2,1
Kuopion yliopisto	5 696	92	1,6	53	57,6	0,9
Turun yliopisto	15 068	244	1,6	119	48,8	0,8
Tampereen yliopisto	14 380	338	2,4	209	61,8	1,5
Åbo Akademi	6 819	345	5,1	164	47,5	2,4
Vaasan yliopisto	5 149	57	1,1	28	49,1	0,5
Lapin yliopisto	4 368	66	1,5	31	47,0	0,7
Teknillinen korkeakoulu	15 192	678	4,5	536	79,1	3,5
Tampereen teknillinen yliopisto	12 196	251	2,1	190	75,7	1,6
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	5 508	113	2,1	95	84,1	1,7
Helsingin kauppakorkeakoulu	4 237	106	2,5	75	70,8	1,8
Svenska handelshögskolan	2 425	171	7,1	98	57,3	4,0
Turun kauppakorkeakoulu	2 280	26	1,1	14	53,8	0,6
Taideteollinen korkeakoulu	1 804	121	6,7	66	54,5	3,7
Sibeliuksen Akatemia	1 514	122	8,1	43	35,2	2,8
Teatterikorkeakoulu	420	18	4,3	2	11,1	0,5
Kuvataideakatemia	227	37	16,3	6	16,2	2,6
Yhteensä	171 272	4 673	2,7	2 799	59,9	1,6

1) Yliopistojen kokonaisopiskelijämäärässä ei huomioitu niitä opiskelijoita, joiden tutkintotavoite oli "jokin muu". Lähteet: kaikkien opiskelijoiden määrä: Kota-tietokanta 2006; ulkomaisia opiskelijoita koskevat tiedot: Tilastokeskus 2006a.

Missä määrin ulkomaiset tutkinto-opiskelijat ovat valmistuneet? Tarkastelua vaikeuttaa se, ettei saatavilla ollut tietoa siitä, milloin he ovat opintonsa aloittaneet. Taulukossa 10 on esitetty kaikkien korkeakouluopiskelijoiden ja ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä sekä kaikki tutkinnon suorittaneet ja ulkomaiset tutkinnon suorittaneet lukuvuonna 2002–2003. Lisäksi taulukkoon on laskettu kunakin vuonna kaikkien valmistuneiden osuus kaikista opiskelijoista sekä valmistuneiden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista ulkomaisista opiskelijoista. Valitettavasti saatavilla ei ollut tilastoja, joissa olisi esitetty erikseen ammattikorkeakoulusta valmistuneet ja yliopistossa pelkästään perustutkinnon suorittaneet. Yliopistoissa tutkinnon suorittaneisiin sisältyy myös tohtorin tutkinnon suorittaneet. Kuten taulukosta 10 nähdään, valmistuneiden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus vastaa melko hyvin kaikkien opiskelijoiden valmistumisprosenttia. Vuonna 2003 nämä osuudet olivat lähes vastaavat. Samaisena vuonna valmistuneiden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista valmistuneista korkeakouluopiskelijoista oli sama kuin kaikkien ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista korkeakouluopiskelijoista eli 2,5 % (ks. tarkemmat tiedot taulukosta 10).

Taulukko 10. Kaikkien korkeakouluopiskelijoiden sekä ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ja heistä tutkinnon suorittaneet, tutkinnon suorittaneiden osuus kaikista opiskelijoista ja ulkomaisista opiskelijoista sekä valmistuneiden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista korkeakouluopiskelijoista vuosina 2000–2003.

Vuosi	Kaikki opiskelijat	Kaikki valmistuneet	Kaikkien valmistuneiden opiskelijoiden osuus	Ulkomaiset opiskelijat	Ulkomaiset valmistuneet	Valmistuneiden ulkomaisen opiskelijoiden osuus	Valmistuneiden ulkomaisten opiskelijoiden osuus kaikista opiskelijoista
2000	253 249	27 104	10,7	4 927	496	10,1	1,8
2001	271 816	31 023	11,4	6 195	605	9,8	2,0
2002	280 952	34 867	12,4	6 709	710	10,6	2,0
2003	291 079	38 170	13,1	7 349	946	12,9	2,5

Lähde: Zirra 2006, 135.

Kehitysyhteistyömaiden tutkinto-opiskelijat

Kehitysyhteistyömaiden tutkinto-opiskelijat vuonna 2004 on esitetty taulukossa 11. Yliopistojen luvuissa ovat mukana myös jatko-opiskelijat. Siksi on mahdotonta tehdä tarkkoja laskelmia siitä, kuinka suuri osa nykyisistä ulkomaisista perustutkinto-opiskelijoista kuuluu kehitysyhteistyön eikä tässä selvityksessä kehitetyn stipendijärjestelmän piiriin. Yliopistoa koskevat luvut ovat siis ainoastaan hieman suuntaa-antavia, ja laskelmat tulee tehdä uudestaan pelkistä perustutkinto-opiskelijoista. Toisaalta kehitysyhteistyömaat on jaettu kolmeen luokkaan: 1) pitkäaikaisiin kehitysyhteistyön eli kehitysavun pääkohdemaihin, 2) väliaikaisiin kehitysyhteistyömaihiin ja 3) määräaikaisiin kehitysyhteistyömaihiin. Se, mihin luokkaan kehitysyhteistyömaa kuuluu, vaikuttaa konkreettisesti siihen, tuleeko Suomi tulevaisuudessa tukemaan kehitysyhteistyövaroista kyseisen alueen korkeakoulutusta. Tarkempia sopimuksia eri maiden saamasta koulutuksellisesta kehitysavusta ei ole tehty. Näin ollen varmastikin ainakin osa kehitysyhteistyömaiden, erityisesti luokkien kaksi ja kolme, opiskelijakandidaateista tulevat kuulumaan tämän stipendiraaston piiriin, mikäli lukukausimaksut asetetaan.

Kuten taulukosta 11 nähdään, vuonna 2004 ammattikorkeakoulujen ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista 544 oli tullut Suomen kehitysyhteistyömaista, eli heidän osuutensa oli 19,5 % EU:n ulkopuolelta tulleista tutkinto-opiskelijoista. Yliopistoissa oli huomattavasti vähemmän kehitysyhteistyömaista tulleita tutkinto-opiskelijoita, yhteensä 196, siitäkkin huolimatta, että jatko-opiskelijat olivat laskuissa mukana. Heidän osuutensa kaikista yliopistoissa opiskelevista EU/ETA-maiden ulkopuolisista tutkinto-opiskelijoita oli 7 %.

Taulukko 11. Kehitysyhteistyömaiden ulkomaiset tutkinto-opiskelijat korkeakoulusektorin mukaan vuonna 2004.

Kehitysyhteistyömaat	Ammattikorkeakoulu	Yliopisto*	Yhteensä
Pitkäaikaiset kehitysyhteistyömaat (1)	444	103	547
Väliaikaiset kehitysyhteistyömaat (2)	17	35	52
Määräaikaiset kehitysyhteistyömaat (3)	83	58	141
Yhteensä	544	196	740

- 1) Pitkäaikaisen kehitysyhteistyön eli kehitysavun pääkohdemaat: Etiopia, Kenia, Nepal, Nigaraqua, Mosambik, Sambia, Tansania ja Vietnam.
- 2) Väliaikaiset kehitysyhteistyömaat: Egypti, Namibia, Peru.
- 3) Määräaikaiset kehitysyhteistyömaat ja – alueet: Afganistan, Etelä-Afrikka, Irak, Itä-Timor, Länsi-Balkan (Kosovo, Serbia, Montenegro, Bosnia-Hertsegovina) ja Palestiinalaisalueet (Palestiina).

* Yliopiston luvuissa on perustutkinto-opiskelijoiden lisäksi mukana jatko-opiskelijat.

Lähde: Amkota 2006.

Suomen korkeakoulujen vieraskielinen opetus

Vuonna 2005 ammattikorkeakoulujen vieraskielisiä koulutusohjelmia oli 25, ja alkavia koulutusohjelmia niissä oli yhteensä 66. (Oulun seudun ammattikorkeakoulu 2005.) Tänä vuonna ammattikorkeakouluissa on noin 80 vieraskielistä koulutusohjelmaa. Ammattikorkeakoulujen eri koulutusohjelmien aloituspaikkamäärät vaihtelevat. Joihinkin ohjelmiin otetaan opiskelijoita vain 18 ja joihinkin yli 30. Toisissa koulutusohjelmissä on suomalaiskiintiöt, toisissa ei. Tulevaisuudessa voisi olla hyvä selvittää kiintiöiden käyttämisen yleisyys sekä osuus ja yhdenmukaistaa niitä koskeva säännöstö. Yliopistoissa on noin sata vieraskielistä koulutusohjelmaa. Niiden laajuus vaihtelee muutaman kymmenen opintopisteen kokonaisuuksista täysiin tutkinto-ohjelmiin.

Laskelmien tekemistä siitä, onko vieraskielistä koulutustarjontaa riittävästi suhteessa asetettuihin ulkomaisten opiskelijoiden tavoitemääriin, vaikeuttaa se, että eri koulutusohjelmiin otettavien opiskelijoiden määrä vaihtelee huomattavasti. Näin ollen kysymys tarjonnan riittävydestä jää ilman vastausta. Ilman vastausta jää myös se, kuinka hyvin Suomen korkeakoulujen vieraskielinen tarjonta vastaa toivotuista opiskelijoiden rekrytointimaista eli Venäjältä, Kiinasta ja Intiasta tulevien hakijakandidaattien toiveita. Markkina-analyysin tekemisessä onkin keskeistä selvittää myös tämä asia. Keskeisintä on kuitenkin löytää suomalaisten korkeakoulujen vahvimmat osaa-alueet.

Lukukausimaksut eri maissa EU/ETA-alueen ulkopuolisille tutkinto-opiskelijoille

Tässä luvussa annetaan yleiskuva siitä, missä määrin Eurodata-maiden korkeakouluissa on asetettu lukukausimaksuja EU/ETA-alueen ulkopuolisista maista tuleville tutkinto-opiskelijoille. Lisäksi tarkastellaan näiden maiden ulkomaisten opiskelijoiden määrää heidän kotimaansa perusteella. Lisäksi tarkastellaan lyhyesti myös Ruotsin ja Tanskan lukukausimaksupolitiikkaa, sillä niissä tapahtuneet ja tapahtuvat muutokset vaikuttavat keskeisesti Suomen korkeakoulujen kansainvälistymiseen ja siihen liittyviin toimintatapoihin. Maksutyöryhmän muistiossa (2005:22) on esitetty laajemmin eri maiden lukukausimaksupolitiikkaa.

Taulukossa 12 on esitetty Eurodata-alueen lukukausimaksupolitiikka EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille lukuvuonna 2002–2003. Siitä nähdään, että 31:stä Eurodata-alueen maasta⁵ 15 eli 48 prosenttia on asettanut erityiset tai korkeammat lukukausimaksut EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille. Tähän lukuun sisältyy kaksi maata, joissa heiltä otetaan korkeammat maksut, mikäli kurssit ovat englanniksi. 13 maalla eli 42 prosentilla Eurodata-alueen maista ei ole erityisiä maksuja ko. alueen ulkopuolelta tuleville opiskelijoille. Tähän on laskettu mukaan Ruotsi ja Saksa, joissa lukukausimaksuasia on parhaillaan käsittelyssä. Tässä tulee huomioida, että kolmen maan (eli 10 %) osalta ei löytynyt tietoa heidän lukukausimaksupolitiikastaan (ks. tarkemmat tiedot taulukosta 12). Kun ne jätetään tarkastelun ulkopuolelle, on Eurodata-alueen maista 54 prosentilla erityiset lukukausimaksut EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville opiskelijoille. Näin ollen noin puolella näistä maista ei ole ko. lukukausimaksuja.

Taulukossa 12 on esitetty Eurodata-alueen maiden lukukausimaksukäytännön lisäksi kunkin maan kaikki korkeakouluopiskelijat, kaikki ulkomaiset tutkinto-opiskelijat sekä ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus kaikista opiskelijoista lukuvuonna 2002–2003. Maittain on esitetty myös prosenttiosuuksina ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden lähtömaa kolmessa eri kategoriassa: 1) ulkomaiset opiskelijat Eurodata-maista, 2) ulkomaiset opiskelijat muista Euroopan maista ja 3) ulkomaiset opiskelijat Euroopan ulkopuolisista maista. Tässä yhteydessä on syytä tarkentaa, että ulkomaisten opiskelijoiden sijoittaminen johonkin edellisistä kategorioista on ollut mahdollista ainoastaan siinä tapauksessa, että opiskelijan lähtömaa on ollut tiedossa. Maittain eri kategorioissa olevien prosenttiosuuksien pitäisi yhteenlaskettuna olla 100 %, mutta näin ei ole usean maan kohdalla. Erityisen heikosti ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden lähtömaa on ollut tiedossa (suluisissa on esitetty yhteenlaskettu prosenttiosuus) Tanskassa (63,1 %), Norjassa (74,6 %), Ruotsissa (78,3 %), Turkissa (80,9 %) ja Belgiassa (81,9 %). Tanskan tänä vuonna käyttöönottamiaan lukukausimaksuun EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille voidaan arvioida vaikuttaneen ainakin jossain määrin, että sillä on ollut todella heikosti tietoa siitä, minkä maan kansalaisia sen ulkomaiset tutkinto-opiskelijat ovat. Muissa maissa ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden kansalaisuus tiedettiin vähintään 98-prosenttisesti, lukuun ottamatta Ranskaa, jossa kansalaisuus oli tiedossa 93 %:n kohdalla. Suomessa ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden kansallisuus on ollut hyvin tiedossa (98,1 %).

Ulkomaisten opiskelijoiden osuus kaikista korkeakouluopiskelijoista oli suurin Kyproksella, jossa opiskeli vuonna 2004 kokonaisuudessaan ainoastaan vajaat 20 000 korkeakouluopiskelijaa. Opiskelijamääriltään keskisuurissa maissa, kuten Sveitsissä, Itävallassa ja Belgiassa ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän suhde kaikkien opiskelijoiden määrään oli huomattava. Muutaman

⁵ Suomi on jätetty laskujen ulkopuolelle.

miljoonan korkeakouluopiskelijan maista ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden prosentuaalinen osuus ylitti kymmenen prosenttia Iso-Britanniassa, Saksassa ja Ranskassa (ks. tarkemmat tiedot taulukosta 12).

Taulukossa 12 esitetyistä maista ainoastaan Bulgaria, Romania ja Turkki eivät kuulu EU/ETA-maihin. Bulgaria ja Romania hyväksytään näillä näkymin EU:n jäseniksi vuonna 2007, ja Turkki on saanut hakijakandidaatin aseman. Tarkasteltaessa ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden tilannetta Eurodata-maiden sisällä eli ensimmäisessä lähtömaakategoriassa ainoastaan edellä mainituista maista lähtevät opiskelijat joutuvat kohdemaansa lukukausimaksukäytännöistä riippuen maksamaan opiskelustaan kuten muutkin EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulevat. Eurodata-maista muihin Eurodata-maihin opiskelemaan lähteneiden prosentuaalinen osuus oli korkein eli yli 70 % kaikista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista, Kreikkaa, Itävaltaa ja Islantia lukuun ottamatta, tuolloin vielä EU:hun kuulumattomissa maissa: Tsekissä ja Virossa (ks. tarkemmat tiedot taulukosta 12). Kahdesta muusta lähtömaakategoriasta eli kaikista muista Euroopan maista sekä Euroopan ulkopuolisista maista lähtöisin olevat tutkinto-opiskelijat joutuvat kohdemaansa käytännöistä riippuen maksamaan lukukausimaksut.

Mikä on lukukausimaksujen ja ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän välinen suhde? Hakeutuvatko EU/ETA-maiden ulkopuolisten maiden opiskelijat niihin maihin, joissa heille ei ole asetettu erityistä tai korotettua lukukausimaksua muunmaalaisiin opiskelijoihin verrattuna? Tämän tiedon tutkimista saatavilla olevien tietojen perusteella vaikeuttaa se, että opiskelijoita koskevat tiedot ovat lukuvuodelta 2002–2003, ja vuonna 2004 EU:hun liittyi kymmenen uutta maata⁶. On ilmiselvää, että näistä maista ne, jotka ovat asettaneet EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille lukukausimaksut, ovat tehneet sen vasta EU:hun liittymisen jälkeen. Tästä syystä näiden tilastojen perusteella ei ole mielekäästä tarkastella näiden maiden tilannetta. Neljässä Eurodata-alueen maassa, joista kahdessa on asetettu lukukausimaksu EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville (Iso-Britanniassa ja Irlannissa) ja kahdessa ei (Portugalissa ja Ranskassa; tosin Ranskassa otetaan erityinen lukukausimaksu, mikäli kurssit ovat englanniksi), yli puolet kaikista ulkomaisista opiskelijoista oli lähtöisin Euroopan ulkopuolisista maista. Tämän tarkastelun johtopäätös on se, että Iso-Britannia houkuttaa ulkomaisia tutkinto-opiskelijoita lukukausimaksuista huolimatta, tai ainakin vielä lukuvuonna 2002–2003 houkutti. Muista Euroopan maista kuin Eurodata-maista lähteneiden ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden osuus oli yli puolet kaikista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista lukuvuonna 2002–2003 ainoastaan Romaniassa ja Bulgariassa eli juuri niissä maissa, jotka eivät vielä kuulu EU:hun ja joissa ei ole asetettu erityisiä lukukausimaksuja EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville. Tämä osoittaa, että ko. ryhmälle asetettu lukukausimaksu on selkeästi yhteydessä näiden maiden tutkinto-opiskelijoiden kohdemaan valintaan. Tarkasteltaessa vielä sitä, missä maissa EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulleiden tutkinto-opiskelijoiden osuus oli alhainen, havaitaan, että se oli tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta (kuten Iso-Britannia ja Irlanti) yhteydessä heille asetettuun lukukausimaksuun. Näin ollen tämän tarkastelun pohjalta voidaan yleisellä tasolla todeta, että EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille asetetut erityiset lukukausimaksut ovat ko. maista tulevien tutkinto-opiskelijoiden määrän perusteella yhteydessä heidän opiskelumaansa valintaan.

Lukukausimaksujen yhteys ulkomaisen tutkinto-opiskelijan kohdemaahan on kuitenkin varsin monimutkainen. Edellä olevassa tarkastelussa olisi ollut mielenkiintoista tarkastella maittain asetettujen lukukausimaksujen suuruutta, mutta niissä on niin huomattavia eroja korkeakouluittain ja aloittain, että asia vaatisi oman selvityksensä. Tiivistetyn tarkastelun suurin ongelma on se, että eri maidenkin sisällä lukukausimaksukäytännöissä on korkeakouluittain, erityisesti valtion ja

⁶ Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Puola, Slovakia, Slovenia, Tsekki, Unkari ja Viro.

yksityisten omistamien korkeakoulujen välillä, suuria vaihteluita, ja siten myös lukukausimaksujen suuruuksissa. Yhteyksien tarkastelussa tulee ottaa huomioon myös mahdollisuudet stipendien saamiseen kohdemaasta, lähtömaan mahdollisuudet antaa ulkomaille opiskelemaan lähtevälle stipendi tai apurahoitus, sekä eri syistä lukukausimaksuista vapauttaminen – kuten myös se, että joissakin maissa korkeakouluopiskelu on maksullista kaikille, myös omille kansalaisille. Tulevaisuudessa olisikin varmasti hyödyllistä tutkia näitä eri maiden lukukausimaksukäytäntöjä ja -politiikkaa sekä apuraha- ja stipendirahastokäytäntöjä tarkemmin. Tutkimusta, jossa näitä selvittäisiin syvällisesti ja laaja-alaisesti, ei tietävästi ole tehty.

Pohjoismaat seuraavat tarkasti toisten Pohjoismaiden suhtautumista lukukausimaksujen asettamiseen EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville perustutkinto-opiskelijoille. Tanskan hallitus hyväksyi ensimmäisenä Pohjoismaana vuonna 2005 lakimuutoksen, joka mahdollisti lukukausimaksujen asettamisen EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille. Lukukausimaksut otetaan käyttöön syksyllä 2006, ja ne koskevat uusia tutkinto-opiskelijoita. Tanskan stipendirahastosta, joka on valtion kustantama, saa vuonna 2006 vähintään 70 ulkomaista tutkinto-opiskelijaa stipendin/vapautuksen lukukausimaksusta. Stipendin tai vapautuksen tarkoituksena on tukea lahjakkaimpia opiskelijoita. Stipendin tai vapautuksen lukukausimaksuista saaneiden määrää lisätään vuosittain. Vuonna 2010 stipendejä tai vapautuksia lukukausimaksuista on tarkoitus antaa 300. Korkeakoulujen tulee periä muilta EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulevilta tutkinto-opiskelijoilta lukukausimaksu, joka peittää todelliset koulutuskustannukset. Korkeakouluilla on oikeus periä myös todellisia kustannuksia suurempi lukukausimaksu, mutta silloin korkeakoulujen tulee rahoittaa niillä lisää stipendiaatteja tai vapaapaikkoja. Ruotsissa valmistui lukukausimaksuja käsittelevä esitys (Ringborg 2005) 31.1.2006, ja asia on siellä parhaillaan käsittelyssä. Se millaisen päätöksen Ruotsi tulee tekemään lukukausimaksuista, ei ole tiedossa, eikä tämän selvityksen tehtävänä ole sitä spekuloida. Norjassa lukukausimaksukysymykset eivät ainakaan vielä ole olleet käsittelyssä. Tämän selvityksen aikana Norjan SIU:n (The Norwegian Centre for International Cooperation In Higher Education) eli Suomen CIMOa vastaavan tahon kanssa käydyissä keskusteluissa on käynyt ilmi, että Norja ryhtyy harkitsemaan lukukausimaksuja vasta sen jälkeen kun muut Pohjoismaat ovat ratkaisunsa tehneet.

Taulukko 12. Eurodata-alueen lukukausimaksupolitiikka EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille sekä kaikkien Eurodata-alueen korkeakouluopiskelijat, ulkomaiset opiskelijat sekä ulkomaisten opiskelijoiden osuus kaikista opiskelijoista lukuvuonna 2002–2003. Lisäksi taulukossa on esitetty ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden lähtömaa kolmessa eri kategoriassa.

Maa	Erityiset tai korkeammat maksut EU/ETA- alueen ulkopuolelta tuleville opiskelijoille	Kaikki korkeakoulu-opiskelijat	Kaikki ulkomaiset opiskelijat	Ulkomaisten opiskelijoiden osuus	Ulkomaiset opiskelijat Eurodata maista % 1)	Ulkomaiset opiskelijat muista Euroopan maista * % 1)	Ulkomaiset opiskelijat Euroopan ulkopuolisista maista % 1)
Alankomaat	Kyllä	526 767	20 531	3,9	57,8	3,5	38,0
Belgia	Kyllä	374 532	41 856	11,2	53,2	1,7	27,0
Bulgaria 2)	Ei	230 513	8 025	3,5	38,2	51,4	10,4
Espanja	Ei	1 840 607	53 639	2,9	56,2	2,1	41,7
Irlanti	Kyllä	181 557	10 201	5,6	42,1	1,7	56,2
Islanti	Ei	13 347	580	4,3	74,3	6,9	18,4
Iso-Britannia	Kyllä	2 287 833	255 233	11,2	40,8	1,5	57,4
Italia	Ei	1 913 352	36 137	1,9	41,9	30,0	27,7
Itävalta	Kyllä	229 802	31 101	13,5	74,6	13,3	11,7
Kreikka	Ei	561 457	12 456	2,2	84,9	8,3	6,3
Kypros	Tietoa ei löytynyt	18 272	5 282	28,9	9,5	6,6	82,7
Latvia	Kyllä, jos kurssit englanniksi	118 944	2 390	2,0	29,4	15,4	55,2
Liechtenstein	Tietoa ei löytynyt	440	346	-	-	-	-
Liettua	Kyllä	167 606	689	0,4	32,9	12,9	54,1
Luxemburg	Tietoa ei löytynyt	3 077	-	-	-	-	-
Malta	Kyllä	8 946	409	4,6	28,6	26,2	45,2
Norja	Ei	212 395	11 060	5,2	40,4	9,6	24,6
Portugali	Ei	400 831	15 483	3,9	17,7	0,5	80,1
Puola	Ei	1 983 360	7 617	0,4	29,1	45,2	25,5
Ranska	Kyllä, jos kurssit englanniksi	2 119 149	221 567	10,5	21,5	2,7	69,1
Romania 2)	Ei	643 911	9 730	1,5	19,4	56,8	23,6
Ruotsi	Käsittelyssä	414 657	32 469	7,8	53,7	4,6	20,0
Saksa	Käsittelyssä	2 242 397	240 619	10,7	48,1	13,1	38,0
Slovakia	Kyllä	158 089	1 651	1,0	39,4	25,0	35,6
Slovenia	Kyllä	101 458	963	0,9	11,2	83,8	3,1
Suomi		291 664	7 361	2,5	38,4	17,3	42,4
Sveitsi	Kyllä	185 965	32 847	17,7	69,8	10,0	20,1
Tanska	Kyllä, käyttöön v. 2006	201 746	18 120	9,0	36,9	6,3	19,9
Tsekki	Ei	287 001	10 228	3,6	77,0	8,9	12,3
Turkki 3)	Ei	1 256 629	15 719	1,3	15,9	17,0	48,0
Unkari	Kyllä	390 453	12 226	3,1	63,7	20,9	15,5
Viro	Kyllä	63 625	1 090	1,7	75,1	11,2	13,7

Lähteet: Ringborg 2006; Lanzendorf 2006, 15: Tilastotiedot lukuvuodelta 2002–2003 ja lähteinä Unesco ja Eurostat.

* Mukaan lukien Venäjä ja Valko-Venäjä

1) Laskettu ainoastaan niistä opiskelijoista, joiden kotimaa on tiedossa.

2) Mahdollisesti EU:hun 2007.

3) Saanut EU:n hakijakandidaatin aseman.

Huom.: Eri maiden tilastointitavoissa on eroavuuksia. Esim. Alankomaat: Eurostat laskee mukaan myös tohtorin tutkintoa suorittavat sekä avoimessa yliopistossa opiskelevat (Richters 2006, 143).